

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Pedagogická fakulta
Ústav pedagogiky a sociálních studií

LENKA KONÁROVÁ
III. ročník – prezenční studium

Obor: Pedagogika – veřejná správa

RODINNÉ KRIZE V SOUČASNOSTI

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Linda Švrčinová

OLOMOUC 2011

Prohlášení

Tímto prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne 1. 4. 2011

.....
podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí práce Mgr. Lindě Švrčinové za cenné rady a připomínky při vzniku této práce. Poděkování také patří Mgr. Pavle Vyhnálkové za ochotu a pomoc, ale i psychologům rodinného centra, u nichž jsem prováděla výzkum.

OBSAH

ÚVOD	5
I. TEORETICKÁ ČÁST	
1 VÝVOJ RODINY	7
1.1 Matriarchát	7
1.2 Patriarchát	8
1.3 Rodina v 20. století	9
1.4 Současná rodina	10
2 ČASTÉ PROBLÉMOVÉ SITUACE	12
2.1 Rodinné a partnerské krize.....	12
2.1.1 Problémy spojené s dětmi.....	13
2.1.2 Nevěra.....	14
2.1.3 Domácí násilí.....	16
2.2 Ztráta zaměstnání	17
2.3 Vážná nemoc	19
2.4 Úmrtí blízké osoby.....	21
3 ROZVOD JAKO ŘEŠENÍ KRIZE V MANŽELSTVÍ	23
3.1 Charakteristika rozvodové situace	23
3.2 Příčiny a důvody rozvodů	24
3.3 Právní rozvod	25
3.4 Emocionální rozvod	26
3.5 Rozvodová stádia	27
II. PRAKTICKÁ ČÁST	
1 ÚVOD DO ŠETŘENÍ	30
1.1 Cíl šetření	30
1.2 Příprava a průběh šetření.....	30
1.3 Metoda získávání dat.....	31
1.3.1 Polostrukturované interview.....	31
1.4 Způsob zpracování dat	32
2 ZPRACOVÁNÍ ROZHOVORŮ	33
2.1 Problémy v partnerském vztahu.....	33
2.2 Mimomanželský vztah	33
2.3 Rozvod manželství	34
2.4 Dítě a domácí násilí.....	35
2.5 Ztráta zaměstnání rodiče	35
2.6 Nemoc v rodině	35
2.7 Úmrtí v rodině	36
3 SHRNITÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI	37

ZÁVĚR	40
SEZNAM LITERATURY	42
SEZNAM PŘÍLOH	45

ÚVOD

Rodinné krize jsou problémem, který se dotýká téměř každého z nás. Vznikají díky různým událostem, které narušují vztahy uvnitř rodiny. Jedná se o velmi obsáhlé téma, do kterého můžeme zařadit manželskou krizi, domácí násilí, alkoholismus, gamblerství, delikvenci, ale i nepříznivé vztahy s ostatními členy rodiny a mnoho dalších. Vzhledem k již zmíněné obsáhlosti tématu, jsem se rozhodla do práce zařadit především ty problémové situace, se kterými se v našich životech setkáváme nejčastěji a u kterých je současně velmi vysoká pravděpodobnost, že vyústí v rodinné krize. V teoretické části se zabývám vývojem rodiny během různých historických období až po současnost. Historický kontext považuji za důležitý z toho důvodu, že právě díky němu můžeme snáze pochopit, proč se současná rodina nachází v takové situaci, kde dnes je. V další části své práce se věnuji dílčím krizovým událostem, jako jsou problémy spojené s dětmi, nevěra, domácí násilí, ztráta zaměstnání, vážná nemoc a úmrtí blízké osoby. Na tyto rodinné krize navazuje další část, ve které se věnuji rozvodu, jako důsledku rodinných krizí. Protože jde o téma velmi obsáhlé, rozhodla jsem se mu věnovat jednu celou kapitolu. Ačkoli problematika rozvodovosti již nějakou dobu trvá, je toto téma stále velmi aktuální, neboť rozvodovost je neustále na vzestupu. V současnosti tak dochází k rozpadu téměř každého druhého manželství. Rozvody bohužel zasáhly i mou rodinu, kde z generace mých rodičů jsou již všichni sourozenci, a to jak z otcovy, tak z matčiny strany rozvedení a někteří i vícekrát. Zpracování tématu rodinné krize v současnosti mi tak dává příležitost se hlouběji uvedenou problematikou zabývat. Zároveň jsem si vědoma, že nemohu obsáhnout všechny nabízené problémy.

Praktickou část strukturuji do tří kapitol. První kapitola je úvodem do šetření, druhá představuje výsledky rozhovorů s psychology rodinné poradny a závěrečná kapitola shrnuje veškeré zjištěné poznatky.

Smyslem mé práce je poukázat na skutečnost, že rodinné krize jsou naprosto přirozenou součástí života a v partnerském vztahu je lze ve většině případů řešit jiným způsobem, než podáním žádosti o rozvod. Cílem této práce je zjistit, jaká je dnes situace rodinných krizí v praxi a případně ji porovnat i s teoretickými poznatky. Tím by bylo možné zjistit, jaké jsou skutečné důvody toho, že se mnoho rodin rozpadá a jak by měli lidé postupovat při řešení rodinných krizí, aby tomu tak nebylo.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HISTORICKÝ VÝVOJ RODINY

První kapitola vystihuje vývoj rodiny během různých historických období. Historický kontext je významný z toho důvodu, že právě díky němu můžeme snáze pochopit, proč se rodina v současnosti nachází tam, kde je. Nejprve se popisuje struktura a fungování rodinného společenství v nejstarších dobách, poté se pozornost přesouvá k rodině ve starověkém a středověkém období. Opomenutý nezůstává ani novověk, který ve vývoji rodiny sehrál velmi důležitou roli. Ve svém vývoji prošla rodina mnoha změnami, avšak ve 20. století jich bylo hned několik, proto jim byla věnována jedna celá podkapitola. Poslední část se zaměřuje na rodinu v současné době, z čehož je patrné, k čemu celý vývoj směřoval.

1.1 Matriarchát

Rodina je nejmenší jednotkou všech známých společností. Předpokládáme, že existovala již v mladší době kamenné čili neolitu, kdy se na naší zemi objevil člověk dnešního typu. Na základě archeologických nálezů je skoro jisté, že tento člověk žil ve skupinách pokrevně spřízněných a že se živil lovem a sběrem. Vzhledem k nepříznivému podnebí bylo nutné se za zdrojem obživy stěhovat. Je zřejmé, že v takovémto společenství mohly být jen rodiny malé, protože při transportu by se matka o více než jedno dítě nezvládla starat. Matoušek uvádí, že se jde o malá, početně stabilizovaná společenství s nízkou porodností, s dlouhou dobou kojení dětí (což je forma přirozené antikoncepce), někdy praktikující i jiné antikoncepční metody nebo dokonce uměle vyvolané potraty, s nízkou frekvencí sexuálních kontaktů mezi dospělými. Během cest muži postupovali vpředu a měli v pohotovosti lovecké náčiní, zatímco matky vzadu nesly jednak celý majetek rodiny a jednak děti.¹

V tomto období existovala kultura, která byla postavena na ženských hodnotách. Nejvyšším božstvem v ní byla Matka Země. Posvátný ženský princip se projevoval především rozením dětí a péčí o ně. Tato kultura žen nevedla války a chyběly v ní

¹ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997, s. 21.

i velké společenské rozdíly mezi lidmi, postupně však byla vyvrácena agresivnější válečnickou kulturou mužskou.²

1.2 Patriarchát

Po neolitické revoluci probíhající kolem roku 8000 př. n. l. se situace rodiny změnila. Vznikla trvale obydlená sídla a trvale obhospodařovaná území. Díky tomu se mohla rozvinout řemesla, obchod a vojenství. Společnost se začala diferencovat podle majetku. Vedoucí postavení ve společnosti a v rodinách postupně získali muži a v civilizovaných zemích si ho udrželi až do dvacátého století.³

Ve starověkém Řecku byla rodina striktně patriarchální. V čele rodiny stál otec. Jeho úkolem bylo finančně zajistit rodinu. Muž se neženil z lásky, ale proto, aby měl mužského následovníka, který by udržoval rodinný kult. Mužům se tolerovaly konkubíny, a také rozvod byl pro ně o mnoho jednodušší než pro ženy (těm mohl být rozvod uznán pouze za podmínky prokázaného bití od manžela). Ženy měly podřízené postavení jak ve společnosti, tak i v rodině. Musely se zdržovat převážně ve vyhrazené části domu a ven vycházely co nejméně. Ženám příslušely všechny obvyklé domácí práce, včetně vaření. Stejně jako v pravěku, i nyní se regulovala velikost rodiny, a to odkládáním dětí. Děti se odkládaly v košíku nebo v hliněné nádobě na veřejná místa. Důvodem odkladu byla kromě nedostatku financí také nemoc dítěte, ale i to, že se jednalo o dítě nemanželské. Nalezené dítě mohlo být přijato za vlastní nebo se mohlo stát otrokem toho, kdo jej vychoval. Avšak ve většině případů tyto děti zemřely.⁴

Patriarchální povahu rodiny měla i starověká římská společnost ovšem s tím rozdílem, že zde ženy měly mnohem větší svobodu. Mohly pracovat jako vychovatelky, porodní báby, švadleny, kadeřnice, sekretářky a obchodnice, dokonce i jako lékařky. Na rozdíl od žen v klasickém Řecku se římské ženy prosazovaly i v politickém životě. Také rozvodů bylo ve starém Římě mnohem více. To protože byly po právní stránce poměrně snadné, ale také z toho důvodu, že se muži ženili kvůli politickým zájmům.⁵

² MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997, s. 20-21.

³ tamtéž, s. 21.

⁴ tamtéž, s. 23.

⁵ tamtéž, s. 23-24.

Slovanská rodina ve středověku měla taktéž patriarchální charakter. V této době bylo běžné soužití širších rodin. Role muže a ženy byly striktně oddělené. Bohatým a mocným mužům bylo tolerováno soužití s více ženami (polygynie). Méně často existovalo naproti tomu mnohomužství (polyandrie). Soužití ženy s více muži je doloženo u východních Slovanů. Jednalo především o soužití bratrů s jednou ženou. Hlavním smyslem rodiny bylo plození dětí, milostné akty však byly chápány jako hříšné, tedy jako něco, čeho by se měl člověk pokud možno vyvarovat. Uzavírání sňatků u nás měla v područí křesťanská církev, a to od 11. století. Křesťanství pojímalo manželství jako celoživotní nezrušitelný svazek. Ve městech byly sňatky mužů odkládány do té doby, než se muž stal ekonomicky soběstačným. Na venkově se naopak muži ženili brzy, aby rodinu obohatili o pracovní síly co nejdříve. Časté byly i druhé sňatky ovdovělých s příbuznými zemřelého, čímž se zacelovaly rány v širších rodinách.⁶ V českých zemích platila také různá administrativní opatření, která se týkala rodiny. Až do roku 1781, kdy Josef II. vydal patent o zrušení nevolnictví, se mohl sňatek uskutečnit jen se souhlasem vrchnosti.⁷

V období novověku docházelo k revolucím, které bojovaly za občanská práva a neopomenuly ani práva žen. Sítilo hnutí za ženskou emancipaci a patriarchální rodina se pomalu začala rozpadat. Industrializace přenesla pracovní místo z rodiny do továrny a soustředila obyvatele do měst. V průmyslu začaly pracovat i ženy, čímž muž přestal být jediným živitelem rodiny. Zavedení povinné školní docházky odvedlo děti na větší část dne z rodin. Nejcennějším statkem, který rodina dětem předává, už není majetek, ale vzdělání.⁸

1.3 Rodina ve 20. století

Po roce 1948 byl vývoj rodiny významně poznamenán nástupem komunismu. Bylo rozvráceno mnoho rodin - někteří lidé byli nuceni emigrovat, jiní byli dokonce uvězněni. Rodiny podnikatelů a řemeslníků ztratily své ekonomické zázemí. Na druhou stranu se tím ale podle Možného posílila tradiční funkce rodiny. Stát zasahoval i do péče a výchovy dětí ve snaze formovat nového socialistického člověka. Stát

⁶ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997, s. 25-27.

⁷ HORSKÝ, J., SELIGOVÁ, M. *Rodina našich předků*. Praha : Lidové noviny, 1997.

⁸ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997, s. 27-29.

nezasahoval do fungování rodiny pouze negativně. Zajišťoval lidem bydlení, zaměstnání, ale i bezplatnou zdravotní péči.⁹

Od konce padesátých let ženy hromadně opouštěly domácnost a profesní kariéra se pro ně stala stejně důležitou jako pro muže. Tento trend úzce souvisel s feministickým hnutím, které kritizovalo model ženy v domácnosti. Tím, že muži přestali být jedinými živiteli rodiny, začala klesat i prestiž jejich postavení v rodině. V šedesátých letech měla generace mladých lidí zcela jiné hodnoty, než zdůrazňoval komunistický režim, a ty se také snažila prosadit. V důsledku toho docházelo ke snižování počtu dětí v rodinách, snižování počtu sňatků a k nárůstu rozvodovosti. Vznikaly neúplné rodiny, začaly se objevovat nesezdané páry s dětmi (tzv. singles) a homosexuální páry.¹⁰

1.4 Současná rodina

Během svého vývoje rodina ztratila řadu tradičních funkcí. Nejprve došlo k odluce bydliště a pracoviště a rodině se vzdálil zaměstnaný muž, posléze i zaměstnaná žena. Tam, kde byla rodina kdysi nezastupitelná, nastoupili specialisté a formální organizace. Škola převzala od rodiny vzdělávání dětí. Lékaři, nemocnice a síť sociálních zařízení převzaly od rodiny péči o nemocné, staré a postižené. Rodině zůstal konzum, zábava a citové bezpečí.¹¹

V dnešní době je svazek založen na vzájemné lásce a porozumění partnerů. Neočekává se trvalost vztahu, dochází tedy k poklesu počtu sňatků. Ženy odkládají narození prvního dítěte. S příchodem antikoncepce v polovině dvacátého století porodnost značně klesla a dlouhodobě se rodilo málo dětí, ale od roku 2002 se porodnost v České republice mírně zvyšuje. Roste počet rozvodů a opakovaných manželství. Rozvod je čím dál více vnímán jako přirozený jev. Naše společnost zastává k rozvodům tolerantní postoj, což se projevuje benevolentními zákony a rychlým aktem, především když se manželé shodnou na vypořádání. Specifičnost ženské a mužské role je stále více stírána. Mnoho žen se zaměřuje na budování kariéry, a tím částečně zanedbávají péči o rodinu.¹²

⁹ KOVARÍK, J., ŠMOLKA, P. *Současná rodina: problémy, konstanty, proměny, naděje*. Praha : Asociace manželských poradců ČR, 1996, s. 19.

¹⁰ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2008, s. 177.

¹¹ tamtéž, s. 22.

¹² tamtéž, s. 22-25.

De Singly tvrdí, že je pro současnou rodinu typická větší nezávislost na okruhu příbuzných, a také větší nezávislost manželů na rodině. Muži, ženy i děti požadují větší skupinovou i osobní nezávislost. Na druhou stranu je současná rodina velmi závislá na společenské sféře.¹³

Současnou rodinu charakterizuje také kladení důrazu na vzájemné vztahy v rodině, na klima rodiny. V nynějších rodinách má trvalost rodinného seskupení daleko menší hodnotu, než kvalita interpersonálních vztahů.¹⁴

¹³ SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999, s. 18.

¹⁴ tamtéž, s. 20.

2 ČASTÉ PROBLÉMOVÉ SITUACE

Tato kapitola shrnuje problémové situace, u kterých je velmi vysoká pravděpodobnost, že vyústí v rodinné krize. V první řadě se zabývá definicí rodinné a partnerské krize a její charakteristikou. Líčí první krizové období včetně doporučení k řešení tohoto problému. Tato podkapitola je důležitá z toho důvodu, že se další část práce zabývá rozvodem, a tedy důsledkem partnerské krize. V podkapitolách vztahujících se k rodinným a především partnerským krizím se blíže popisují krizové momenty v životech rodin. Dále se kapitola věnuje ztrátě zaměstnání, vážné nemoci a úmrtí blízkého člověka a jejich dopadem na rodinu.

1.1 Rodinné a partnerské krize

Nejstručnější definici rodinné krize najdeme ve Slovníku psychologie rodiny a rodinné terapie. Krize je „*událost vně nebo uvnitř rodiny, která naruší obvyklé způsoby interakcí, a tudíž vyžaduje změnu v rodinném systému*“.¹⁵

I. Plaňava, známý manželský a rodinný poradce, ve své knize uvádí, že rodinné a manželské krize „*lze chápat jakožto situace narušeného vnitřního nebo vnějšího přizpůsobení systému, kdy dosud osvědčené adaptační mechanismy, způsoby chování, struktura i zaměřenost rodiny přestávají vyhovovat, brzdí či zabraňují plnit její základní funkce a jednotlivým jejím členům znesnadňují či brání v dalším vývoji. Řečeno jednoduše a snad méně kostrbatě: jak a čím jsme dosud spolu žili, přestává vyhovovat, necítíme se dobře ani spokojeně – a je tedy žádoucí změna.*“¹⁶

V současnosti bohužel velmi zřídka nacházíme lidi, kteří se cítí šťastně ve svém rodinném životě. Nedostatek štěstí a vzájemné spokojenosti bývá hlavní příčinou rozpadu mnoha manželství. Rozvodem dnes končí jedna třetina manželství, ale to zdaleka nemusí znamenat, že partneři, kteří žijí společně, mají harmonické manželství.¹⁷

První krize často přichází mezi 3. - 7. rokem společného soužití, kdy se život partnerů se stává stále více stereotypní a láska se mění v závazek. V tomto období ubývá zamilovanosti a romantiky, partneři si na sobě navzájem více všímají negativních vlastností, dochází ke vzájemným obviňováním a k nespokojenosti. Jde o nespokojenost

¹⁵ SAUBER, S. R. et al. *The dictionary of family psychology and family therapy*. London : Sage Publications, 1993, s. 5.

¹⁶ PLAŇAVA, I. *Spolu každý sám : v manželství a rodině*. Praha : Lidové noviny, 1998, s. 11.

¹⁷ ŠPATENKOVÁ, N. et al. *Krize : psychologický a sociologický fenomén*. 1. vyd. Praha : Grada, 2004, s. 7.

v důležitých oblastech fungování např. v komunikaci, v sexu, ve způsobu trávení volného času, ve výchově dětí nebo i ve stanovování životních priorit.¹⁸

Odborníci radí omezit debaty o vzájemném vztahu, jakož i vyčítání, obviňování; nevyučovat sexuální styk, zaměřit se na řešení praktických problémů, na denní chod rodiny, neuzavírat se a udržovat kontakt s přáteli. Pokud manželé nejsou ochotni spolupracovat na kompromisech, manželství má většinou v tomto období tendenci k rozpadu.¹⁹

2.1.1 Problémy spojené s dětmi

Narození dítěte pro partnery znamená jistou ztrátu intimity ve vztahu. Matka se po porodu orientuje převážně na dítě, na jeho potřeby a méně se věnuje svému partnerovi. Očekává od svého muže podporu a pomoc. Režim života v rodině diktuje novorozenec. Je přirozené, že se v tomto období může otec dítěte cítit odstrčen. Otec by se měl s danou situací vyrovnat a měl by se umět přizpůsobit tomu, že se dočasně dostal do pozadí manželčina zájmu. Když se do rodiny narodí další dítě, rodiče si počínají zkušeněji. Na druhou stranu se nároky na matku podstatně zvýší. Péče o děti ji váže k domovu a může se tak cítit izolovaně (především ženy žijící na městských sídlištích). Sourozenec představuje konkurenta pro dítě již v rodině žijící a může docházet k různým protestům proti změně svého postavení. Starší sourozenec si od narození mladšího musí o pozornost daleko výrazněji říkat. Období od narození prvního nebo častěji druhého dítěte, bývá obdobím první manželské krize. Rozvodové statistiky ukazují v tomto období první vrchol.²⁰

Před nástupem do základní školy u nás většina dětí navštěvuje mateřské školy. Tím se matce uvolňuje čas a ona znovu nastupuje do zaměstnání. Atmosféru rodiny v této době ovlivňuje postoj rodičů ke školním výsledkům dítěte. Protože vzdělání dětí je nejcennějším vkladem do jejich budoucnosti, řada rodin se usiluje o to, aby jejich děti byly co nejlepší. Na děti jsou kladeny intelektuální nároky a musí se věnovat i mimoškolnímu vzdělávání (doučování, výuka cizích jazyků apod.). Jiné rodiny zase ponechávají svým dětem velkou volnost, která může pramenit z nedostatku času

¹⁸ KRATOCHVÍL, S. *Manželská terapie*. 4. vyd. Praha : Portál, 2005, s. 43.

¹⁹ ŠPATENKOVÁ, N. et al. *Krize : psychologický a sociologický fenomén*. 1. vyd. Praha : Grada, 2004, s. 62.

²⁰ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997, s. 60-61.

ze stran rodičů. To může mít vliv i na agresivní chování dětí, které rok od roku v naší společnosti narůstá.²¹

V adolescenci se referenční skupinou dítěte stává vrstevnická skupina a rodina ustupuje do pozadí. Pro adolescenci je typické černo-bílé hodnocení světa a kritický postoj k rodičům. Ve vztahu rodič - dítě dochází v tomto období k mnoha konfliktům (odhody a příchody, pořádek, účast na chodu domácnosti). V některých rodinách však proběhne toto období docela nenápadně.²²

Muži i ženy jsou časem tlačeni svým rodičovstvím do tradičních rolí – ženy se věnují dětem a domácnosti, muži zase ekonomicky zajišťují rodinu. V době, kdy děti dospívají, ubývá rodičovských povinností a tradice se nemusí natolik respektovat. Manželé se mohou věnovat zájmům, na které dříve nebyl čas, a také se mohou více věnovat sami sobě. Různé studie ukázaly, že ženy po čtyřicítce se stávají ráznějšími, více se angažují v mimorodinných záležitostech a jsou emočně vyrovnanější, než byly předtím. Podle výsledků jiných studií probíhají u mužů obdobné změny – muži ochotněji sdílejí své prožitky, více se zajímají o lidi a více si uvědomují své emoce.²³

Jakmile děti dospějí, opouští svůj rodný domov a zakládají si vlastní rodinu. Pro rodiče bývá tato situace velice frustrující a často dochází k další manželské krizi, kterou označujeme jako syndrom opuštěného hnízda. Tento syndrom se projevuje tím, že po odchodu dítěte z domova rodiče psychicky strádají, připadají si staří, nepotřební a opuštění. Manželé mají stále více volného času a soustřeďují se proto na své vlastní problémy. Někdy také mohou zjistit, že jejich vztah už dáno nefunguje a udržovaly ho pohromadě jen děti.²⁴

2.1.2 Nevěra

Nevěra bývá chápána jako jisté porušení věrnosti ve vztahu. Může přijít během manželství, ale setkávají se s ním i nesezdané páry. Typickým projevem nevěrného chování je sexuální styk s jinou osobou, než kterou je aktuální partner. Nevěra nemusí nutně znamenat, že dochází k pohlavnímu styku s někým jiným. Může jít o jakýkoliv vztahový přestupek, který je obecně odsuzován a který emocionálně zraňuje stávajícího

²¹ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997, s. 62.

²² tamtéž, s. 62.

²³ tamtéž, s. 62-63.

²⁴ ŠTĚPÁNKOVÁ, N. *Jak řeší rodinné krize moderní žena*. 1. vyd. Praha : Grada, 2006.

partnera. Zda bude přestupek odsouzen, závisí na takových faktorech, jako je kultura, tradice, náboženství, dohoda partnerů i charakteristiky jednotlivce. V současnosti je nevěra v naší společnosti poměrně tolerována, což je například v zemích Blízkého východu naprosto nemyslitelné.²⁵

Dle MUDr. Stránského, známého neurologa, je vrozenou úlohou muže mít co nejvíce žen a úlohou žen je mít toho nejlepšího z mužů. Proto mají muži sklon k častější nevěře, kdežto ženy jsou rozvážnější. Toto dokazuje i anonymní výzkum, provedený v ČR v 90. letech Weissem a Zvěřinou, z něhož vyplynulo, že alespoň jednou za trvání manželství bylo nevěrných 64 % ze 707 mužů a 46 % ze 732 žen. U mužů převažovaly mimomanželské vztahy jednorázové, ženy měly tendenci udržovat vztahy trvalejší. Odborníci tuto situaci vysvětlují tak, že muži při nerozvážném pohlavním styku v podstatě nic neriskují na rozdíl od žen, které riskují otěhotnění, porod a následnou mnohaletou péči o potomka. Proto si ženy více rozmýšlí, s kým do reprodukčního procesu vstoupí.²⁶

Petr Šmolka uvádí několik typů nevěry:

1. „*Flirt*“ – jedná se o sexuální náznaky nebo přísliby, které mají malou tendenci k realizaci.
2. „*Mimomanželský kontakt*“ – je jednorázový, čistě sexuální kontakt, který bývá spojen s určitou konkrétní situací (např. večírek). Dlouhodobé city zde nehrají roli.
3. „*Dobrodružství*“ – zde je charakteristická větší citová angažovanost. Obvykle jde o vzplanutí, které po nějaké době přirozeně slábně. Partner zde uspokojí svou touhu po dobývání protějšku a po romantické vášni a ve většině případů kontakt ukončí.
4. „*Mimomanželský vztah*“ – jde o dlouhodobý sexuální vztah se značnou emoční angažovaností. Riziko rozpadu původního vztahu je velmi vysoké. Po nějakém čase se obvykle alespoň u jednoho z partnerů objevují úvahy o společné budoucnosti a soužití.²⁷

²⁵ ŠMOLKA, P. *Nevěra pro podváděné a podvádějící*. 2. vyd. Praha : Grada, 2010, s. 12

²⁶ Weiss, P., Zvěřina, J. *Sexuální chování v ČR : situace a trendy*. Praha: Portál, 2001, s. 34.

²⁷ ŠMOLKA, P. *Nevěra pro podváděné a podvádějící*. 2. vyd. Praha : Grada, 2010, s. 53.

2.1.3 Domácí násilí

Jednoduchá definice domácího násilí neexistuje. Termín „domácí“ se používá proto, aby naznačil, že se násilí odehrává v osobním vztahu. Často k němu dochází mezi manželi nebo mezi lidmi, kteří spolu žijí. Může se ale vztahovat i na partnery, kteří společně nežijí.²⁸

Domácí násilí zahrnuje:

- Fyzické násilí – třesení nebo zmítání, fackování, bití, rány pěstí, kousání, kopání, škrcení, pálení, sexuální ataky.
- Psychické násilí – citové vydrání, využívání dětí, slovní nářázky a výhrůžky, ponižování, zastrahování, zákazy, izolace, terorizování.²⁹

Domácí násilí nedělá žádné rozdíly mezi lidmi. Může se přihodit komukoli, kdekoli a bez závislosti na věku, společenském postavení, národnosti nebo povolání. Problém se netýká pouze heterosexuálních párů. Homosexuální páry mají rovněž zkušenosti s domácím násilím. Dlouhá léta se nepovažovalo za možné, že by i muži mohli být oběťmi domácího násilí. Předpokládalo se, že ženy, vzhledem ke své výšce a síle, nedokážou muži způsobit zranění. Důvodem mohlo být i to, že muži nejsou schopni v takové míře jako ženy vystoupit a přiznat, že mají problém. V poslední době také znepokojivě vzrůstá i týrání stárnoucích členů rodiny. Staří, často nemocní či jinak handicapovaní jsou velmi snadnou obětí. Mnohdy jsou fyzicky bezmocní, někdy už ani nevycházejí z bytu a jsou závislí na svých potomcích.³⁰

Z aktuálních výzkumů plyne, že strastiplnou zkušenost s domácím násilím má téměř 40 % českých žen. Ve většině případů manželského násilí je to muž, který týrá svou ženu a děti. Násilník má často image slušného člověka, má vysokou sociální inteligenci a dokonalou schopnost manipulace. Svě diktátorské a násilnické chování dokáže kombinovat s projevy lásky, proto mnoho žen podlehne přesvědčení, že v jádru není špatný člověk a že ji skutečně miluje. Ženy navíc mají tendenci hledat chybu v sobě, zejména pokud už jsou zmanipulovány natolik, že věří vlastní neschopnosti a tomu, že partnerova kritika je oprávněná. Tento uměle vyvolaný pocit viny, nedostatečnosti a provinilosti vede k tomu, že se žena stydí se svým problémem komukoli svěřit, natož se obrátit na policii či soud. Týraný rodič by však měl být

²⁸ CONWAYOVÁ, H. *Domácí násilí*. 1. vyd. Praha : Albatros, 2007, s. 13.

²⁹ tamtéž, s. 14-15.

³⁰ tamtéž, s. 38-42.

schopen překonat svůj stud a vyhledat pomoc nejen kvůli sobě, ale i kvůli dětem. Děti musí vidět, že násilí nelze tolerovat a že je lze zastavit. Potřebují vědět, že existuje konstruktivní řešení vážných problémů a že řada dospělých je ochotná pomoci.³¹

2.2 Ztráta zaměstnání

Pravděpodobnost, že člověk během svého života načas přeruší profesní dráhu kvůli ztrátě zaměstnání, je veliká. S nezaměstnaností se potýkají jak vyspělé, tak rozvojové státy. Odborníci charakterizují nezaměstnanost jako situaci, kdy část pracovních sil v ekonomicky aktivním věku nepracuje, i když pracovat chce a o zaměstnání se aktivně uchází. Podle Mezinárodního úřadu práce se za nezaměstnaného považuje ten, kdo vyhovuje čtyřem základním podmínkám:

- a) nemá práci,
- b) je schopen pracovat,
- c) chce vykonávat práci ve formě zaměstnání za odměnu,
- d) aktivně hledá pracovní místo.³²

Nezaměstnanost rozlišujeme zjevnou a skrytou. Zjevná zahrnuje všechny občany, kteří jsou registrovaní na úřadech práce. Skrytá představuje ty jedince, kteří se jako nezaměstnaní neregistrují a práci nehledají. Nezaměstnanost lze dělit i z hlediska trvání, a to na krátkodobou a dlouhodobou.³³

Existují různé formy nezaměstnanosti:

- „*Frikční*“ – jde o dočasnou a dobrovolnou nezaměstnanost, jejíž příčinou je změna pracovního místa.
- „*Sezónní*“ – je spojena se střídáním ročních období, v důsledku kterých se mění poptávka po konkrétním druhu práce.
- „*Strukturální*“ – je důsledkem nesouladu mezi poptávkou na regionálním trhu práce a dovednostmi pracovníků hledajících zde zaměstnání. I když počet volných pracovních míst může být vyšší než počet

³¹ COLOROSOVÁ, B. *Krizové situace v rodině : Jak pomoci dětem překonat smrt blízkého člověka, nemoc, rozvod a traumata adopce..* 1. vyd. Praha : Ikar, 2008, s. 120.

³² VICHNAROVÁ, L., HAVLOVÁ, J., HŮLA, L. *Hledám, hledáš, hledáme práci : Jak se vyznat a uspět na pracovním trhu.* 1. vyd. Praha : Scientia, 2000, s. 108.

³³ tamtéž, s. 108.

nezaměstnaných, diskvalifikuje nezaměstnané nedostatek dovedností potřebných pro práci.

- „*Konjunktivní (cyklickou)*“ – je vyvolána recesí v důsledku hospodářských cyklů, které zasahují většinu odvětví v ekonomice.³⁴

Zatímco je vysoká zaměstnanost chápána jako vizitka ekonomické úrovně a stability země, je naopak nezaměstnanost ukazatelem, který se snaží vyspělé průmyslové státy svou politikou systematicky snižovat.³⁵

V současnosti se se ztrátou zaměstnání potkává čím dál více lidí. Ztráta zaměstnání je pro každého člena v rodině (i pro ty, kterých se to bezprostředně netýká) velkou psychickou zátěží. Podle psychologů je dokonce na třetím místě v žebříčku frustrací (stresorů), hned za úmrtím někoho blízkého a rozvodem. Ztrátu zaměstnání doprovází řada psychických potíží - obavy, nejistota, pocity nespravedlnosti, beznaděje, bezmoci, snížené sebehodnocení, deprese apod. Jak uvádí Kodymová, Koláčková: „*Již riziko ztráty zaměstnání představuje chronický stresor negativně působící na psychiku jedince. Vlastní nezaměstnanost má řadu nepříznivých vlivů na duševní – a ovšem i na tělesné zdraví, které mohou zpětně snižovat předpoklady člověka pro úspěšné pracovní zapojení.*“³⁶ Člověk, který přijde o práci, prochází různými stadii vyrovnání se s novou skutečností - stádium popření, přijetí faktu, fáze vzteku (je prospěšná) a někdy přichází stádium beznaděje. Takový člověk se uzavře do sebe, připadá si neužitečný, mnohdy odmítá i nabízenou pomoc. V těchto případech hraje právě rodina nezastupitelnou roli. Rodina může pomoci tím, že nezaměstnaného nejen vyslechne, ale pomůže mu s hledáním nového zaměstnání. Vyrovnat se se ztrátou práce mu může pomoci i tím, že ho zaměstná něčím prospěšným pro rodinu např. péčí o děti, prací na zahradě.³⁷

Kromě psychických potíží přináší ztráta zaměstnání i sociální dopady, které znamenají pokles sociálního statusu a životní úrovně člověka. Vzhledem k tomu, že i v dnešní době mužům stále připadá společenský status „*živitel rodiny*“, snášejí

³⁴ MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi : Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 300-301.

³⁵ tamtéž, s. 108.

³⁶ tamtéž, s. 303.

³⁷ VICHNAROVÁ, L., HAVLOVÁ, J., HŮLA, L. *Hledám, hledáš, hledáme práci : Jak se vyznat a uspět na pracovním trhu*. 1. vyd. Praha : Scientia, 2000, s. 109-110.

ztrátu zaměstnání mnohem hůře než ženy. Bylo zjištěno, že zůstane-li muž dlouhodobě bez zaměstnání, přestává často plnit i svou roli uznávané rodinné autority. Ženy se naopak po ztrátě práce mohou více realizovat v rodině a aktivní činností v domácnosti mohou zmírnit negativní dopady způsobené ztrátou zaměstnání.³⁸

Mezi nezaměstnanými existují jisté rizikové skupiny, u kterých je značně snížena pravděpodobnost získání nového zaměstnání. Patří sem: čerství absolventi škol, ženy po mateřské dovolené, starší lidé, lidé s nízkou kvalifikací či bez kvalifikace, Romové a příslušníci dalších etnických menšin, zdravotně postižení. Část těchto osob bývá kvůli svým odchylkám či nedostatkům dlouhodobě nezaměstnána, čímž se narušuje jejich životní rytmus. V životě jim pak chybí určitá míra stimulace, postrádají denní režim rozdělený na práci, odpočinek a volnočasovou aktivitu, dochází k odvykání pracovních návyků, lidé se stávají pasivnější a pohodlnější a tím se zvyšuje nechuť k další práci.³⁹

Obecně se v nezaměstnanosti doporučuje nepodléhat psychickému tlaku, pokusit se zachovat dosavadní pravidelný denní režim, pokusit se najít alternativní práci na přechodnou dobu, a také využít volný čas k sebevzdělávání např. ke studiu cizích jazyků. V případě psychických problémů bychom se neměli stydět vyhledat odbornou pomoc.⁴⁰

2.3 Vážná nemoc

V. von Weitsäcker tvrdí: „Nemoc nám připomíná zranitelnost našeho života. Upozorňuje nás, že vše nemusí být stále takové, jaké to je. Tento signál v nás vyvolává obavy a strach. My, kteří jsme byli doposud tak sebejistí svým zdravím, se najednou cítíme ve svém bytí ohroženi.“⁴¹

Současná společnost jednoznačně preferuje zdraví, mládí, úspěch a výkon. Kvalita života se odvíjí právě od těchto hodnot, a proto také jakékoliv odkazy na význam nemoci pro osobní růst každého jedince jsou považovány téměř

³⁸ BUCHTOVÁ, Božena a kol. *Nezaměstnanost, psychologický, ekonomický a sociální problém*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002, s. 85-87.

³⁹ VICHNAROVÁ, L., HAVLOVÁ, J., HŮLA, L. *Hledám, hledáš, hledáme práci : Jak se vyznat a uspět na pracovním trhu*. 1. vyd. Praha : Scientia, 2000, s. 111.

⁴⁰ tamtéž, s. 110.

⁴¹ KŘIVOHLAVÝ, J. *Vážně nemocný mezi námi*. 1. vyd. Praha : Avicenum, 1989, s. 7.

za nepatřičné. Avšak je třeba si uvědomit, že životní krize, a tedy i vážná nemoc jsou přirozenou součástí života.⁴²

Světová zdravotnická organizace (WHO) definuje zdraví následovně: „*Zdraví je stav úplné fyzické, duševní a sociální pohody (blaha), nikoli pouze nepřítomnost nemoci nebo tělesné chyby.*“ Z toho tedy vyplývá, že je za nemoc považován stav, kdy je člověk omezován v některé oblasti lidské pohody.⁴³

Vyrovnaní se člověka se závažným onemocněním je vždy složitým procesem, který má individuální charakter. Velmi záleží na tom, jaký má nemocný člověk temperament, charakter a v neposlední řadě i věk. Důležité je také jeho rodinné zázemí, přijatý hodnotový systém a mnoho dalších skutečností. Vážně nemocný člověk, po informování o jeho zdravotním stavu, vždy prochází jednotlivými fázemi psychické odezvy. Tyto etapy vymezuje Elisabeth Kübler-Rossová. Prvním stadiem je vlastní příchod nemoci. Pacient reaguje šokem. Ten je odezvou na nástup nemoci a je přirozeně spojen se strachem z bolesti či ze smrti. Dostavuje se tíseň. Pacient může např. reagovat slovy: „*Proč se to stalo zrovna mně?*“ „*Proč právě teď?*“ apod. Na šok navazuje popření faktu nemoci a stažení se do izolace. Nemocný soudí, že se jedná zřejmě o omyl a že se vše nakonec nějak vysvětlí. Dále přichází fáze hněvu, zloby či agrese, které směřují proti bezprostřednímu okolí pacienta. Terčem invektiv pacienta se tedy stávají jednak jeho nejbližší příbuzní a pak také ošetřující personál. Po fázi hněvu nastupuje fáze smlouvání, která je charakteristická tím, že si pacient začne upravovat svůj žebříček hodnot. Do popředí se dostává zcela pochopitelně touha po uzdravení. Na období smlouvání navazuje deprese, což je zcela přirozená reakce na zátěž. Poslední fází je podle Elisabeth Kübler-Rossově akceptace pravdy. V tuto chvíli je již člověk se závažným onemocněním vyrovnaný.⁴⁴

Závažné onemocnění většinou zasáhne nejen samotného nemocného, ale také jeho rodinu. Nemoc se nejbližších dotýká mnoha způsoby. Záleží na tom, kdo z rodiny je nemocen. Je-li to matka, která obvykle řídí chod domácnosti a řídí i vztahové záležitosti v rodině, nemusí být rodina tolik negativně ovlivněna, pokud se léčí v domácím prostředí. Její stálá přítomnost doma jí dává možnost angažovat se v rodině víc než například v době, kdy chodila do zaměstnání. Nemoc otce se v rodinách

⁴² JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. 1. Vyd. Praha : Triton, 2003, s. 126.

⁴³ tamtéž, s. 130.

⁴⁴ tamtéž, s. 131-133.

většinou zvládá o něco lépe než nemoc matky, i když pro rodinu znamená značné ekonomické těžkosti. Na nemoc dítěte se rodina většinou adaptuje dobře. Problémem je zde to, že se velmi často zesílí konflikty v manželské dvojici. V tomto případě se doporučuje, aby byli oba rodiče zapojeni do péče o dítě. Při střetu s vážnou nemocí nemá rodina téměř nikdy k dispozici vyzkoušené strategie, a proto je nucena experimentovat, nacházet nová řešení nových problémů. Nemoc přináší do rodiny mnoho změn a rodina je tak nucena učinit jistá opatření – musí přehodnotit své hodnoty, změnit svůj životní styl, ale i udržovat kontakty s mimorodinným světem a také v tomto prostoru obhájit svou novou totožnost.⁴⁵

2.4 Úmrtí blízké osoby

Je velmi pravděpodobné, že člověk je jediný tvor, který dovede uvažovat o smrti. Smrt je vnímána jako poslední a přirozená etapa života, která k životu patří, a proto by měla být očekávána v klidu a důstojně. V současnosti je stále ještě zvykem smrt tabuizovat. Na druhou stranu však z každodenní zkušenosti víme, že nás smrt provází téměř na každém kroku (dopravní nehody, oběti násilí, válek, terorismu apod.).⁴⁶

Vážně nemocný zpravidla očekává, že při umírání nezůstane sám a že ho na posledním úseku jeho životní cesty bude doprovázet blízká osoba. V minulosti mělo umírání sociální rozměr. Lidé neumírali opuštěni, oporou jim byla nejenom rodina, ale také přátelé, sousedé, kněz i jejich víra. Dnes se však téměř výhradně setkáváme s tzv. institucionálním modelem umírání, který se vyvíjel postupně s rozvojem ošetrovatelství. Vážně nemocní pobývají v nemocnicích a je očekáváno, že se nemocnému dostane profesionální péče. Péče o umírající pacienty je pro zdravotnický personál velmi náročným úkolem. Je zapotřebí uspokojit potřeby pacienta, které spadají do čtyř základních oblastí: biologické, psychologické, sociální a spirituální. Pořadí jednotlivých potřeb se často v průběhu onemocnění mění. Umírající má na počátku většinou prioritu potřeby biologické, ovšem s blížícím se koncem může začít postupně dominovat potřeba spirituální.⁴⁷

⁴⁵ COLOROSOVÁ, B. *Krizové situace v rodině : Jak pomoci dětem překonat smrt blízkého člověka, nemoc, rozvod a traumata adopce*. 1. vyd. Praha : Ikar, 2008, s. 104-105.

⁴⁶ JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha : Triton, 2003, s. 139-140.

⁴⁷ tamtéž, s. 142-144.

Smrt blízkého člověka bezpochyby patří k největším krizím, které mohou rodinu postihnout. Smrt znamená definitivní ztrátu blízké osoby. Při takové ztrátě pozůstalý prochází třemi etapami. První etapou je zoufalství ze ztráty blízké osoby. Člověk je poznamenán otupělostí a šokem, kterými tělo milosrdně pomáhá vyrovnat se ztrátou. Během prvních dní po úmrtí někoho blízkého se člověk cítí opuštěně, bezradně a vyděšeně. Je dezorientovaný, náhle se mu změnil denní režim a v některých případech i celý život. V další fázi, kterou je hluboký zármutek, si člověk pomalu uvědomuje, co se skutečně stalo a snaží se tomu porozumět. Nevěřící šok vystřídá zlost, která by se měla zdravým způsobem ventilovat. V opačném případě by mohlo dojít k tomu, že se vztek promění v hořkost a pesimismus. Závěrečná fáze představuje smutek smíšený s pocitem smíření. Člověk se přestává cítit provinile za to, že se cítí líp, častěji se směje a lépe se soustředí. Pomyšlení na zesnulého nyní přináší více hezkého než smutku.⁴⁸

V časech smutku bývají odsunuty stranou tři pozitivní věci, které pomáhají zvládat trápení. Jsou to – úsměv, objetí a humor. Úsměv zvedá náladu. Z objetí vycítíme, že jsme stále spolu. A srdečný smích nám poskytne úlevu od smutku. V tuto dobu mají velkou hojivou moc, a proto bychom je měli uplatňovat častěji. Doporučují se také masáže, které nás pomáhají zklidnit, a u kterých je známo, že podporují tvorbu endorfinů, které přirozeně tlumí bolest.⁴⁹

⁴⁸ COLOROSOVÁ, B. *Krizové situace v rodině : Jak pomoci dětem překonat smrt blízkého člověka, nemoc, rozvod a traumata adopce*. 1. vyd. Praha : Ikar, 2008, s. 22-27.

⁴⁹ tamtéž, s. 21-23.

3 ROZVOD JAKO ŘEŠENÍ KRIZE V MANŽELSTVÍ

V dnešní době je téma rozvodu stále velmi aktuální a patří mezi jedno z nejdiskutovanějších společenských témat. Jak napovídá nadpis, lidé se často snaží rozvodem vyřešit rodinou respektive manželskou krizi, což je možná důvodem toho, proč rok od roku rozvodovost v severní a střední Evropě stále narůstá. Lidé si však neuvědomují, že rodinné krize jsou přirozenou součástí vývojového cyklu rodiny a mnohokrát je lze řešit i jiným způsobem než tímto „odepsáním“.

První podkapitola podává stručnou charakteristiku rozvodu. Druhá jmenuje různé důvody a příčiny rozvodů. Průběh rozvodu je popsán v následujících dvou podkapitolách, a to jak ze stránky emocionální, tak ze stránky právní. A v závěru jsou uvedeny dva typy stádií rozvodu. První typ stádií se zaměřuje na vývoj konfliktu mezi partnery, který vyústí rozvodem a druhý typ už se přímo zabývá reakcí člověka na rozvod.

3.1 Charakteristika rozvodové situace

Rozvod je jednou z nejbolestivějších a nejkomplikovanějších událostí v životě člověka. Přetrvává vztahy mezi blízkými a dotýká se samé podstaty lidské identity. Světová zdravotnická organizace (WHO), řadí partnerské rozvraty, rozvody a krize mezi nejvýraznější stresové životní události spolu s úmrtím blízkého člověka.⁵⁰

Dle Z. Dytrycha by: „rozvodem měl končit hluboký a trvalý rozvrat manželství poté, co selhaly všechny ostatní cesty k vyřešení základních problémů.“⁵¹

Zákon o rodině uvádí: „Soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití, bere přitom v úvahu příčiny rozvratu manželství.“⁵²

Podle Matouška má každý rozvod stránku ekonomickou, právní, rodičovskou, psychickou a sociální. Rozvod je vždy velmi bolestnou záležitostí pro všechny zúčastněné a představuje psychickou zátěž na léta. Rozvod je také trauma, které se

⁵⁰ VODÁČKOVÁ, D. et al. Krizová intervence. 2. vyd. Praha : Portál, 2007, s. 286-287.

⁵¹ DYTRYCH, Z., SCHULLER, V., PROKOPEC, J.: *Rodiče nezletilých dětí a rozvod*. 1. vyd. Praha, 1986, s. 86.

⁵² Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, §24, odst.1.

velmi často projevuje generalizovaným a nepříznivým názorem o příslušnících druhého pohlaví.⁵³

3.2 Příčiny a důvody rozvodů

Statistické údaje naznačují poměrně vysokou míru rozvodovosti, čímž se Česká republika řadí na jedno z předních míst v Evropě. Odborníci tvrdí, že je to dáno naivitou lidí. Ti se domnívají, že rozvod bude snadný, rychlý a nekonfliktní, což zpravidla nebývá pravdou. Na rozvodovost ve střední Evropě může mít vliv i náboženství. Některé náboženské společnosti a církve rozvod zcela zakazují (římskokatolická církev), jiné je připouští jen za výjimečných okolností (pravoslaví), další se k nim staví velmi benevolentně. Rozvodovost je proto např. u jižanských států, které jsou více věřící, výrazně podprůměrná.⁵⁴

Špatenková souhlasí se Singlym v tom, že: „*důvodem narůstajícího počtu rozvodů může být též v současné době převažující představa o manželství, které by mělo naplňovat především individuální potřeby.*“⁵⁵

Rozvod je také důsledkem dlouhodobého poklesu stability rodiny. Možný odůvodňuje malou stabilitu rodiny tím, že v současnosti na udržení rodiny nepůsobí velký ekonomický tlak. Rodina už není společenstvím majetku a sdíleným hospodářstvím, jehož základem byla domácnost vlastníci dům, který sloužil jako ekonomická a výrobní jednotka. To dříve drželo pohromadě generace, které se v něm postupně střídaly.⁵⁶

Keller se domnívá, že v dnešní době je častý rozpad manželství důsledkem vyššího očekávání vůči manželskému partnerovi, než tomu bylo v minulosti.⁵⁷

Podle Parrotových si mnoho lidí mylně myslí, že za rozpad manželství a nespokojenost v něm mohou partnerovy rodiče, peníze nebo sex. Avšak hlavní

⁵³ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997, s. 117-118.

⁵⁴ *Partnerské vztahy aneb Návod na přežití*. Praha : Česká televize, [online]. 2010 [cit. 2011-03-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10169534665-partnerske-vztahy-aneb-navod-na-preziti/208572231000013-rozchod-a-rozvod/>>

⁵⁵ ŠPATENKOVÁ, N, et al. *Krize : psychologický a sociologický fenomén*. 1. vyd. Praha : Grada, 2004, s. 74.

⁵⁶ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2008, s. 275.

⁵⁷ KELLER, Jan. *Nedomyšlená společnost*. 2. vyd. Brno : Doplněk, 1995, s. 42 – 43.

problémy podle jejich názoru většinou vznikají ze špatné komunikace, z problémů rozdílnosti pohlaví apod.⁵⁸

A statistické údaje jejich mínění jasně potvrzují. V České republice je nejčastější příčinou rozpadu manželství rozdílnost povah, názorů a zájmů. Během posledních let tento důvod činil až 50 % všech důvodů, proč se lidé rozvádějí. (viz. Příloha č. 1)

3.3 Právní rozvod

Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném zavedl rozvod jako jedinou formu právního zániku manželství za života manželů. Právní rozvod bývá vnímán jako krajní řešení, jestliže selhaly ostatní cesty k vyřešení podstatných problémů. Jak již bylo výše řečeno, soud může manželství na návrh jednoho z manželství rozvést, jsou-li vztahy mezi manželi rozvráceny v takové míře, že nelze očekávat obnovení manželského soužití. Při rozhodování o rozvodu je soud povinen přihlídnout k zájmům nezletilých dětí. Soud tedy nemusí manželství rozvést a může návrh na rozvod manželství zamítnout.⁵⁹

Rozvod má dvě různé podoby. Může probíhat buď formou smluveného rozvodu, nebo jako sporný rozvod. V případě rozvodu dohodou oba zúčastnění musí písemně potvrdit souhlas s rozvodem jejich manželství a splnit soudem předepsané podmínky (tzn.: manželství musí trvat nejméně jeden rok, manželé spolu šest měsíců nežijí, druhý manžel se musí k návrhu připojit, manželé musí soudu předložit smlouvy o vypořádání vzájemných majetkových vztahů, vypořádání práv a povinností společného bydlení, případně i smlouvu o vyživovací povinnosti k rozvedenému manželovi).⁶⁰ Pokud jde o sporný rozvod, návrh na něj podává pouze jeden z manželského páru a na účastníky nejsou kladeny žádné další požadavky. Soudní proces se snaží vyřešit právní neshody mezi manželi a věcné problémy ohledně majetku či výživného. Po právní stránce by tak mělo být zajištěno, aby obě strany získaly spravedlivý podíl ze zisků manželství.⁶¹

⁵⁸ PARROTOVI, Les a Leslie. *Zachraňte své manželství : Jak předcházet zbytečným krizím*. Praha : Návrat domů, 2004, s. 7–8.

⁵⁹ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, §24, odst. 1, 2.

⁶⁰ MLČOCH, Z. *Mudr. Zbyněk Mlčoch* [online]. 2008 [cit. 2011-03-16]. Náklady na rozvod, výhody rozvodu dohodou. Dostupné z WWW: <http://www.zbynekmlcoch.cz/info/krize_rozvod/naklady_na_rozvod_vyhody_rozvodu_dohodou.html>

⁶¹ COLOROSOVÁ, B. *Krizové situace v rodině : Jak pomoci dětem překonat smrt blízkého člověka, nemoc, rozvod a traumata adopce*. 1. vyd. Praha : Ikar, 2008, s. 153-154.

Samotné rozvodové řízení vnímá Matoušek asi jako největší trauma, protože se veřejně rozebírají soukromé záležitosti a nepřátelské pocity manželů vrcholí. „*Jen ve výjimečných případech spolu rozvádějící se manželé jednají „fair“.* Mnohem obvyklejší je vzájemné ubližování, pomlouvání, vyčítání a klamání.“⁶²

3.4 Emocionální rozvod

Emocionální rozvod představuje dlouhý vnitřní boj člověka s těžkou životní situací, kterou si během celého rozvodového procesu prochází. Emocionální rozvádění většinou začíná před podáním návrhu na rozvod (a to alespoň u jednoho z partnerů) a trvá do té doby, než se člověk s touto situací vyrovná.⁶³

Matoušek uvádí, že ženy jsou rodinným soužitím více stresovány než muži a častěji také reagují na partnerské konflikty rozvodovým návrhem. To potvrzují i statistické údaje, ze kterých plyne, že ženy podávají až 2/3 žádostí o rozvod. Autor tuto situaci vysvětluje tím, že ženy jsou v rodině více emočně angažovány než muži. Ženy chtějí mít fungující vztah, a když tomu tak není, snadněji se z něj odpoutají. Připoutání mužů není na rozdíl od žen absolutní, ale na druhou stranu se citově odpoutávají hůře než ženy.⁶⁴

V jiné knize Matoušek představuje další zajímavou myšlenku ve vnímání rozvodového procesu: „*Rozvodový úmysl však neklíčí symetricky v mysli muže i ženy. Jeden z nich bývá v těchto úvahách dále než druhý. Své bilancování může skrývat, může ho naznačovat, ale může ho i otevřeně proklamovat*“. V souvislosti s tímto dále uvádí, že ten z manželů, který pojal vážný úmysl se rozvést, zahájil „proces emočního odpoutávání od partnera s předstihem“.⁶⁵

Pro toho, kdo rozvod inicioval, jsou změny o něco snadnější, protože již nějaký čas o rozvodu přemýšlel, mohl si hledat nové bydlení, zaměstnání, nové přátele, koníčky apod. Ten, pro koho je rozvod překvapením musí řešit všechny problémy náhle a najednou. V tuto dobu také zpracovává šok odmítnutí ze strany partnera. Proto je to

⁶² MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997, s. 119.

⁶³ BAXAMUSA, B. N. *Buzzle.com* [online]. 2010 [cit. 2011-03-17]. Emotional divorce. Dostupné z WWW: <<http://www.buzzle.com/articles/emotional-divorce.html>>

⁶⁴ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997, s. 118.

⁶⁵ MATOUŠEK, O.; KODYMOVÁ, J. aj. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. s. 63.

on, kdo se dostává do závislé pozice a kdo obvykle vyhledává odbornou pomoc. Nicméně rozvod není snadnou záležitostí pro nikoho ze zúčastněných.⁶⁶

Ivo Plaňava mluví o tzv. psychosociálním rozvodu neboli psychorozvodu, v jehož průběhu se všichni zúčastnění vyrovnávají se zhroucením manželství tak, aby se minimalizovaly ztráty a důsledky frustrací a mohly se tak vytvářet předpoklady k uspokojivému životu po rozvodu.⁶⁷

Matoušek je stejného názoru jako Plaňava, který pohlíží na rozvod jako na ztrátovou situaci. Píše: „*Všichni účastníci rozvodu něco ztrácejí – dospělí ztrácejí partnera, děti přicházejí o stálou přítomnost otce, někteří účastníci rozvodu musejí v souvislosti s ním změnit bydliště, ekonomické ztráty jsou pravidlem, rozvedená žena je daleko více zatížena provozem rodiny, protože je na něj sama, může se negativně měnit i vztah dětí k tomu rodiči (obvykle k matce), s nímž žijí. Toto nebezpečí hrozí zejména tehdy, když rodiče popouzejí děti proti svému rozvodovému „odpůrci“.*“⁶⁸

3.5 Rozvodová stádia

Matějček a Dytrych popisují tři stádia rozvodu (rozchodu) s partnerem:

1. „*Manželský nesoulad*“ - vzniká z podstatných rozporů, ve kterých partneři nejsou schopni nalézt vhodné kompromisy a rozpory tak řešit. Tento nesoulad je poměrně běžný, ale v jistých případech může přejít k manželskému rozvratu.
2. „*Manželský (rodinný) rozvrat*“ - v tomto případě je situace o něco závažnější, protože již došlo k narušení některé ze základních rodinných funkcí. Rodinný rozvrat může být akutní nebo dlouhodobý. V některé z fází potom může přejít až v rozvod.
3. „*Rozvod*“ - jedná se o právní ukončení manželského vztahu dvou jedinců a je považován za krajní řešení rozvratu manželství.⁶⁹

Jiné členění fází rozvodového procesu předkládá Wolfová: V první fázi člověk odmítá přijmout pravdu a skutečnost, že jeho manželství ztroskotalo. Tato fáze se

⁶⁶ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997. s. 119.

⁶⁷ PLAŇAVA, I. *Jak se (ne)rozvádět*. 1. vyd. Praha : Grada, 1994. s. 57.

⁶⁸ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997. s. 119.

⁶⁹ MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres*. 1. vyd. Praha : Galén, 1994, s. 133-134.

vyznačuje odkládáním rozchodu a jeho ignorací. V druhé fázi propukají emoce jako reakce na rozpad manželství. Charakteristické jsou výkyvy nálad a ztráta orientace. Tato fáze je podstatným doprovodem emocionálního rozvodu. Emoce by měly být prožity, aby mohly i odeznít. Ve třetí fázi člověku znovu roste sebevědomí, pomalu se vyrovnává s danou situací a již necítí tak silný odpor k partnerovi jako ve fázi předešlé. Pro tuto fázi je také typické oproštění se od myšlenky obnovení zhrouteného vztahu. A v poslední fázi je člověk opět vyrovnaný, rozvod akceptuje a z tohoto vztahu si do dalšího života si přináší zkušenosti.⁷⁰

⁷⁰ WOLFOVÁ, D. *Když partner odchází...: Praktické rady k překonání osamělosti z rozchodu a rozvodu*. Praha : Ikar, 1994, s. 49.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1 ÚVOD DO ŠETŘENÍ

Tato kapitola představuje komplexní přípravu na šetření a jeho průběh. Je zde zahrnuta také metoda získávání dat a nakonec způsob zpracování těchto dat.

1.1 Cíl šetření

V minulosti se nebral ohled na individuální potřeby jedinců, jelikož tyto potřeby nebyly považovány za prioritní. Na rodinu se pohlíželo jako na společenství jedinců, které mělo určitým způsobem fungovat, tak aby přežilo a aby i nějak přispělo celé společnosti. Současná společnost se ale od dřívější velmi liší. Důraz je kladen především na individuální potřeby jedinců a kvalitu mezilidských vztahů. To je patrné jak z nejruznějších knižních publikací, zabývajících se touto problematikou, tak i z běžného života. Rozvod manželství či nesezdané soužití je dnes časté a možno říci, že i normální. Lidé tímto způsobem usilují o šťastnější prožití jejich života. Skrze nástroj, jakým je rozvod, se snaží ukončit vztahy nefunkční, a také ty, které by mohly slině znepríjemnit zbytek jejich života. Nesezdaným soužitím se lidé zase většinou snaží vyhnout nepříjemnostem spojeným s rozvodovým procesem. Přestože je oblast rodinné problematiky dobře prozkoumána, stále mnoho zůstává otázkou.

Hlavním cílem tohoto šetření je zjistit, jaká je dnes situace rodinných krizí v praxi, případně ji porovnat i s teoretickými poznatky. Tím by bylo možné zjistit, jaké jsou skutečné důvody toho, že se mnoho rodin rozpadá a jak by měli lidé postupovat při řešení rodinných krizí, aby tomu tak nebylo. Šetření se zaměřuje především na partnerské problémy a jejich vlivem na rodinu, ale neopomíjí ani problémy spojené s násilím v rodině, se ztrátou zaměstnání, s chronicky nemocným či úmrtím v rodině.

1.2 Příprava a průběh šetření

Příprava šetření probíhala během podzimu a zimy 2010. Tato příprava spočívala nejprve ve stanovení cílů šetření a následovně ve formulaci otázek šetření. Jakmile bylo vše potřebné sepsáno na papíře, mohlo se přejít k další fázi, kterou bylo nalézt rodinnou poradnu s dobrou pověstí. Pátrání začalo na internetu a pokračovalo především optáváním se známých v okolí, kteří s touto poradenskou činností mají zkušenosti. A tento krok byl také velkým přínosem. V rodinné poradně jsme se s psychologem představili, seznámili je se šetřením a předem si domluvili vhodný termín naší schůzky.

Osobní kontakt byl upřednostněn před telefonickým z toho důvodu, že jsme ho považovali za etičtější, a také je pochopitelně vhodnější vidět, s jakou osobou bude rozhovor realizován. Rozhovory se pak konaly v průběhu měsíce ledna.

Oba rozhovory byly vždy započaty krátkou neformální konverzací. Z těchto konverzací bylo patrné, že psychologové měli z naší schůzky radost, protože se v práci denně setkávají pouze s nešťastnými lidmi a jejich složitými problémy. Po navázání příjemné atmosféry následoval rozhovor, který byl po celou dobu sezení nahráván na mobilní telefon, a to samozřejmě s dovolením psychologa. První rozhovor trval přibližně 25 minut a druhý, realizovaný po několika dnech, pouze 18 minut. Psychologové odpovídali se zájmem a bylo vidět, že jsou pro svou práci nadchnutí. Jakmile byl rozhovor u konce, psychologům se poděkovalo za spolupráci a přešlo se k dalšímu neformálnímu rozhovoru, který uvolnil napětí a celkově odlehčil „pracovní“ atmosféru. Závěrem jsme se rozloučili a vzájemně si popřáli hodně štěstí a úspěch v práci. Přesný přepis těchto rozhovorů najdeme v Příloze č. 3.

1.3 Metoda získávání dat

1.3.1 Polostrukturované interview

Chráška definuje interview takto: „*Je to metoda shromažďování dat o pedagogické realitě, která spočívá v bezprostřední verbální komunikaci výzkumného pracovníka a respondenta. Někdy se v podobném významu používá také obsahově širšího českého termínu rozhovor.*“⁷¹

Výhodou interview je na rozdíl od jiných výzkumných metod, navázání osobního kontaktu s respondentem, a tím i přiblížení se přirozené komunikaci mezi lidmi. U interview se také předpokládá upřímnější projev respondenta. Za další výhodu lze považovat to, že můžeme sledovat reakce respondenta na kladené otázky a podle nich usměrňovat další průběh interview.⁷²

Polostrukturované interview kompenzuje nevýhody strukturovaného a nestrukturovaného interview. Vyznačuje se tím, že při něm tazatel postupuje podle určité, předem připravené struktury otázek. Ovšem tazatel může pořadí otázek v průběhu interview měnit, může se volně vracet ke vzniklým nejasnostem nebo k tomu,

⁷¹ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu : Základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha : Grada, 2007. s. 182.

⁷² tamtéž

co ho zaujalo, a také může přidávat vlastní komentář. Ve srovnání s nestrukturovaným interview je ale časově náročnější na přípravu.⁷³

U polostrukturovaného interview je dáno tzv. jádro interview, od kterého se odvíjí další témata a otázky. Obvykle se doplňující otázky ukazují být velmi užitečné, protože nám pomáhají lépe poznat problém, který nás zajímá, lépe ho uchopit. A to má samozřejmě velký vliv na celkovou úspěšnost výzkumu. Avšak zda jim bude výzkumník při analýze dat věnovat pozornost, záleží pouze na něm.⁷⁴

Podle Miovského nevýhodou polostrukturovaného interview bývá to, že se tazatel nadržuje závazné struktury podobně jako u nestrukturovaného rozhovoru.⁷⁵

Otázky pro polostrukturované interview byly vytvořeny s ohledem na prostudovanou literaturu a námi stanovené cíle šetření. (viz. Příloha č. 2)

1.4 Způsob zpracování dat

První fáze zpracování výzkumných dat spočívala v doslovné transkripci audiozáznamu interview z mobilního telefonu. Zvukový záznam jsme poslechli opakovaně, a to s časovým odstupem několika dní, aby nedošlo ke zkreslení či ztrátě informací. Jakmile byl záznam interview přepsán, tak jsme transkripci upravili podle techniky redukce prvního řádu.⁷⁶ Jedná se o odstranění nebo upravení jevů, kterých si v živém rozhovoru nejsme vědomi, např. nedokončené věty, nečekaná přerušení nebo i výrazy jejichž přítomnost spíše narušuje plynulost a které samy nenesou žádnou informaci. Díky této technice je pak přepis přehlednější, plynulejší a usnadňuje nám navazující analytickou práci. K analýze jsme použili metodu vytváření trsů.⁷⁷ Tato metoda slouží k tomu, abychom seskupili určité výroky do skupin. Tyto skupiny (trsy) by měli vznikat na základě vzájemné podobnosti. Tímto procesem vznikají obecnější kategorie. Společným znakem trsů je v našem případě tematický překryv. Jednoduše řečeno, jsme rozdělily pasáže ve výpovědích psychologů do kategorií, podle jejich společného tématu. Objevovalo se zde celkem sedm hlavních témat, proto budeme pracovat i se sedmi kategoriemi.

⁷³ MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha : Grada, 2006. s. 159-160.

⁷⁴ tamtéž, s. 160.

⁷⁵ tamtéž, 161.

⁷⁶ Tamtéž, s. 209.

⁷⁷ tamtéž, s. 221.

2 ZPRACOVÁNÍ ROZHOVORŮ

Z provedených rozhovorů vyplynuly následující fakta.

2.1 Problémy v partnerském vztahu

To, že v partnerském vztahu není něco v pořádku, se může projevit několika různými způsoby. Nejčastěji to bývá změna úrovně komunikace mezi partnery, tedy jakým způsobem partneri mezi sebou komunikují, ale i v jaké intenzitě. Většinou platí, že partneri mezi sebou komunikaci omezí, ale může dojít i k tomu, že se komunikace nepřiměřeně zvýší. Typickým znamením odcizení jsou i tzv. hádky pro nic, kdy konflikt neodpovídá závažnosti problému, kvůli kterému vznikl. Dalším podstatnou změnou bývá i změna v chování. Pokud je to např. v souvislosti s nevěrou, tak se člověk často chová jako by byl svobodný, mladší, najednou se chce líbit apod. Avšak může se také stát, že změny se u partnera nemusí projevit vůbec, např. protože si je nechce připustit.

Součástí přirozeného vývoje každého vztahu jsou partnerské krize. Každá změna ve vývoji vztahu je spouštěčem partnerské krize, a proto je tato krize naprosto normální. Partnerskou krizi můžou vyvolat události, jako jsou – očekávání dítěte, porod, potrat, narození dítěte, výchova dětí, stěhování, změna zaměstnání a další vnější okolnosti, které znamenají významnou změnu v životě jednoho n. i obou partnerů. Krizi mohou samozřejmě spustit i vnitřní okolnosti, které většinou lze z velké části ovlivnit na rozdíl od těch vnějších. Zde je myšlen nějaký chronický problém, který když se neřeší a přesáhne určitou hranici normy, tak pak dojde ke krizi. Často jde o delší odcizení partnerů, konflikty, ale může jít i o konkrétní záležitost, která je natolik závažná, že vyvolá krizi.

2.2 Mimomanželský vztah

Dříve býval mimomanželský vztah stejně jako dnes poměrně častým jevem, ale současně byl utajenější a náročnější. Dnes je nevěra častěji medializovaná - existují mobilní telefony, internet, proto se častěji prozradí.

Z praxe vyplývá, že nejvíce vede člověka k mimomanželskému vztahu nespokojenost sama se sebou. Může jít o osobnostní krizi, kterou člověk řeší tím, že je nevěrný. Často to jsou také nenaplněné potřeby, ale i vzájemné nepochopení a

nepochopení. Jinými slovy nevěra bývá důsledkem jisté vztahové disharmonie či patologie.

Když dojde k tomu, že jeden z manželů odhalí nevěru toho druhého, tak by se mělo postupovat určitým způsobem, který pomůže tuto situaci lépe zvládnout. Prvním krokem je o nevěře prozatím nemluvit. To doporučují mnozí psychologové, psychiatři a sexuologové, mezi kterými je např. MUDr. Miroslav Plzák, CSc. O věci by se nemělo mluvit z toho důvodu, že si člověk po zjištění takového faktu nejprve musí uvědomit, že tato situace existuje, musí ji přijmout a nakonec se s ní vyrovnat. Teprve až po nějakém čase si spolu o nevěře můžou otevřeně promluvit. Kdyby tomu bylo naopak a manželka udeřila, aniž by si věc důkladně promyslela, tak může dojít k tomu, že se manžel k nevěře přizná a všechno jí poví. Na to ovšem manželka není připravena. Většinou chce od manžela slyšet, že jí není nevěrný. Nechce si totiž takovou situaci připustit a většinou se po přiznání zhroutlí. Muž se pak k problému často staví lhostejně a chápe to tak, že manželce řekl to, co slyšet chtěla.

V současnosti se nevěra běžně řeší rozvodem a podle statistických údajů je hned po rozdílnosti povah a zájmů druhou nejčastější příčinou rozvodů (viz. Příloha č. 1). Většinou ale platí, že se na rozvodu podílí více faktorů současně.

2.3 Rozvod manželství

Manželství nebo partnerství je jistá občanská dohoda mezi dvěma lidmi, kterou lze rozvodem zrušit. Rozvod ale nemůže vyřešit rodinné problémy, ty většinou zůstávají. Může sice ukončit nějakou patologii v rodině, ale vždy přinese nové problémy a mnohdy horší než byly ty, kvůli kterým se manželé rozvedli. Rozvod by mohl být řešením tehdy, jestliže byly vyzkoušeny veškeré možnosti, které směřovaly k „uzdravení“ manželství a všechny tyto možnosti selhaly.

Je samozřejmostí, že lidé po rozvodu změní svůj pohled na instituci manželství. První manželství může být uzavřeno nerozvázně, člověkem mladým nebo pod tlakem dítěte. To bývalo běžné za socialismu, kdy ženy musely otěhotnět, aby byl partnerům povolen sňatek, díky kterému by si mohli pořídit byt. Z tohoto důvodu se pak druhé manželství uzavírá s větší rozvahou, člověk je opatrnější a může mít i jiné postoje k manželství. Také se ale může stát, že špatné zkušenosti z minulého svazku člověka

od dalšího manželství odradí. A opravdu stále přibývá lidí, kteří žijí v nesezdaném páru nebo „single“. Opakované manželství je ale standardnější.

2.4 Dítě a domácí násilí

Výzkumy jasně ukazují, že děti z agresivních rodin, mohou mít sklony k agresivitě, nebo naopak si mohou od lidí držet odstup, mohou být ustrašené, nedůvěřivé apod. Větší dispozice k agresivitě je nepochybně u dětí, které viděly a zažily násilné jednání, ale není zaručené, že dítě které vyrůstá s násilným rodičem, bude také agresivní. Hrozí i nebezpečí, že dítě může být zakřiknuté, introvertní a v případné situaci může jejich chování propuknout v agresivitu. Toto ve většině případů bývá popis sériových vrahů.

2.5 Ztráta zaměstnání rodiče

Ztráta zaměstnání respektive problémy s tímto spojené nejsou až tak častým důvodem návštěvy rodinné poradny, ale v dnešní době stále přibývá lidí, kteří se tímto způsobem snaží situaci dát do pořádku. V praxi chodí do poraden s tímto problémem více muži než ženy, protože ženy se s takovou situací dokážou vyrovnat lépe. Většinou se ženy začnou věnovat nějaké jiné činnosti např. péči o děti. Pro muže je ztráta zaměstnání mnohem větší hodnotou než pro ženu, proto není výjimkou, že muži v souvislosti se ztrátou zaměstnání požívají alkohol a jsou agresivnější.

Z psychologického hlediska se radí, aby člověk přijal fakt, že se taková skutečnost stala a že nějakou dobu potrvá. Člověk by si měl o této situaci promluvit s rodinou či blízkými přáteli, kteří by mohli nezaměstnanou ženu podpořit. Dále by také neměl ztrácet sebedůvěru a měl by si hledat nějakou alternativní práci. Pokud jde o matku samoživitelku, měla by jít na odbor sociálně-právní ochrany dětí, který ji pomůže vyřešit další záležitosti.

2.6 Nemoc v rodině

Jestliže se v rodině vyskytuje chronicky nemocný člověk, členové rodiny takovou situaci zvládají různě. Někdo to zvládá bez problémů, někomu to může zničit život nebo manželství. Obecně platí, že pokud rodina funguje harmonicky, zdravě tak měla být schopna zátěžové situace jako je dlouhodobá nebo i vážná nemoc v rodině

zvládat. V případě, že se již v rodině vyskytuje nějaká patologie nebo disharmonie, která ještě není moc zřetelná, tak nemoc člena rodiny může tuto patologii naplno spustit.

2.7 Úmrtí v rodině

Pokud zemře člen rodiny, psychologové doporučují truchlit a nejlépe rituálně. I výsledky výzkumů ukazují, že truchlení má velký význam. V dnešní době je vše uspěchané a na člověka působí velký tlak, ale této záležitosti by se měl nechat dostatečný časový prostor. Lidé by se neměli snažit přecházet na jiné myšlenky tím, že se budou věnovat něčemu jinému. Mohlo by se totiž stát, že člověk období truchlení tzv. přeskočí a pak se mu to v nečekanou chvíli vrátí. Dále by rozhodně měli pokračovat v životě takovým způsobem, jakým byli zvyklí žít předtím. Avšak někdy se bohužel stává, že se lidé zcela přestanou věnovat činnostem, které je dříve bavily a naplňovaly. Jestliže v souvislosti s úmrtím blízké osoby vznikly např. partnerské problémy, tak se doporučuje nějaký čas počkat, aby si člověk v sobě nejprve vyřešil to, že mu někdo zemřel a do poradny se vrátit až za nějaký čas, kdy jsou partneři schopni problém řešit. Nelze totiž řešit několik problémů najednou.

3 SHRNUTÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI

Partnerský vztah je základem každé rodiny, a proto jeho fungování ovlivňuje i fungování celé prokreační rodiny. Jak již bylo řečeno, partnerské krize jsou zcela přirozenou součástí partnerského vztahu a znamenají, že se vztah stále vyvíjí. V tomto období se partneři učí zvládat různé nepříznivé situace a řešit společné problémy v jejich životě. Podle toho, jakým způsobem se k problémovým situacím partneři staví a jakým způsobem dané problémy řeší, se odvíjí i kvalita jejich vztahu a celkový psychický stav rodiny (tzn. rodina harmonická, zdravá x rodina disharmonická, patologická). Velmi bolestné jsou problémy, za které si můžeme sami, ještě bolestnější jsou však ty, které nás zasáhly nečekaně jako je např. smrt vlastního dítěte nebo jiné blízké osoby, vážná nemoc rodiče, nehoda apod. Existuje ale mnoho věcí, které ovlivnit můžeme. Proto bychom se měli snažit pracovat na sobě samých, abychom alespoň z části zkvalitnili naše životy a mezilidské vztahy.

Když je člověk nevěrný, měl by si uvědomit proč tomu tak je a zda mu to za to stojí. A když zjistíme, že nám je partner nevěrný, tak bychom neměli dělat neuvážená rozhodnutí, ale zamyslet se nad tím, a až za určitou dobu si s partnerem pokud možno v klidu promluvit. V praxi to bývá bohužel jinak. Jelikož je tato záležitost velmi emotivní, lidé často reagují okamžitým úderem na partnera a dělají neuvážená rozhodnutí.

Rozvodem dnes končí téměř polovina manželství, což je samo o sobě velmi alarmující fakt. A co za tím stojí? Může to být lidský egoismus, neústupnost v partnerských problémech, a také již zmíněná rychlá neuvážená rozhodnutí. Člověk také může první manželství uzavřít nerozvážně, ze zamilovanosti nebo dokonce bez lásky, a to za jistým účelem. Např. za socialismu bylo běžné, že mladý pár měl velmi brzo dítě. Díky dítěti se mohli vzít a následně mohli dostat byt, na který by za jiných okolností museli čekat delší dobu. Jak říká psycholog z rodinné poradny v Olomouci: *„Mnoho lidí, se na konci dvacátého století narodili jako poukázky na bytový dekret, což je závažný problém naší populace.“* I tento fakt (příliš brzké uzavření sňatku spolu s touhou po vlastním bydlení) může částečně vysvětlovat nynější vysokou rozvodovost v ČR. V takových případech může mít lepší vyhlídky až druhé manželství, kde je větší pravděpodobnost, že bude trvalejší. Druhé manželství již člověk uzavírá s jakýmsi nadhledem, opatrností a rozvahou. Je nutno zmínit, že v současnosti také přibývá lidí,

kteří jsou odrazeni od dalšího manželství špatnými zkušenostmi z minulého svazku a raději žijí single. Život v nesezdaném páru preferují i lidé, kterých se rozvod nějakým způsobem dotkl, nebo se nepříjemnostem spojeným s rozvodem chtějí předem vyhnout. Toto ukazují i statistické údaje (viz. Příloha č. 3). Ze statistik plyne, že nejvíce lidí, žijících v nesezdaném páru, spadá do věkové kategorie 25 – 34 let. To může být způsobeno i tím, že se stále odsouvá věk prvního sňatku. Přestože roste počet lidí žijících single nebo v nesezdaném páru, stále převládají opakovaná manželství. Většinou rozvedení lidé manželství opakují, protože nepřestávají doufat, že dosáhnou šťastného a spokojeného manželství.

Násilí mezi rodiči bývá charakterizováno jako psychické týrání potomků a výzkumy tomuto tvrzení jasně dávají za pravdu. V každém případě má domácí násilí dopad na zdravý psychický vývoj dítěte, avšak velmi záleží na vážnosti situace. Pokud jde o vážnou situaci násilí v rodině, tak existují dvě možnosti. Buď se z dítěte stane agresor, nebo introvertní a zakřiknuté dítě. V tom druhém případě se navíc může stát, že má dítě i sklony k agresivitě. Jestliže je tedy takové dítě v jistých situacích agresivní, a situace se neřeší, je zde pravděpodobnost, že z něj může vyrůst nebezpečný násilník. Z tohoto důvodu, by si rodiče měli ujasnit, co v životě chtějí a také se podle toho chovat. Samozřejmě to by bylo v tom lepším případě. Pro případ, že se násilí v rodině neřeší, jsou zřízeny různé organizace a poradenská centra (např. Bílý kruh bezpečí), a také nespočet telefonních linek, na které se můžou obrátit jak oběti násilí, tak i případní svědci.

S problémy jako je ztráta zaměstnání, vážná nemoc a úmrtí v rodině chodí do rodinných a psychologických poraden jen nepatrný zlomek lidí. Pokud se stane, že někdo s tímto problémem do poradny přijde, tak zpravidla jen v souvislosti s jinými problémy. Většinou jde o partnerské záležitosti, narůstající vztahové problémy v rodině a podobné zátěže. Z toho lze vyvodit, že člověk se dokáže sám vypořádat se situací, kdy přijde o práci, se vážnými zdravotními obtížemi blízkého a také úmrtím někoho z rodiny, ale problematiku interpersonálních vztahů, raději řeší s odborníky.

Co se ztráty zaměstnání týče, platí, že do poraden chodí více muži než ženy. Muž je totiž stále v současné společnosti považován za toho, kdo by měl ekonomicky zajišťovat rodinu, a proto také snášíjí hůř situaci, kdy jsou nezaměstnaní. V praxi to má

dopad takový, že nezaměstnaní muži jsou agresivnější a požívají alkohol v neúměrném množství.

V případech jako je ztráta zaměstnání, vážná nemoc v rodině a úmrtí v rodině odborníci radí jako u kterékoli krize přijmout fakt, že se tato skutečnost stala a zcela přirozeně prožívat smutek. U úmrtí by měl člověk truchlit takovou dobu, jakou potřebuje a nejlépe rituálně. Když se člověk nesnaží na situaci nemyslet a normálně ji prožije, tak tím dřív je schopen se vrátit k běžnému životu.

Současná situace je v českých rodinných poradnách taková, že zde přichází stále méně klientů. Psycholog z Olomouce tvrdí: *„Situace v ČR se nedá srovnat například se západními zeměmi, kde je to standardní a je tam přepsychologizováno a přepsychiatrizováno. Já si myslím, že by to mělo být úplně normální. Ale lidé u nás považují za normální řešit tyhle osobní věci sami. Nicméně spousta lidí si nevšimne té hranice kdy, nejsou schopni posoudit nakolik je ta situace vážná.“* A na tomto místě by právě pomoc psychologa byla nenahraditelná. Psycholog může pomoci člověku tak, že ho během nepříznivé situace podrží a nabídne mu různé přijatelné možnosti řešení problémů. A právě toto může pomoci zefektivnit průběh řešení zátěžových situací.

ZÁVĚR

Touto prací jsem se snažila přiblížit ty krizové události, které v průběhu života s velkou pravděpodobností postihnou každého z nás a tedy na ty, jejichž výskyt je nejčastější. Ve své práci jsem se zaměřila primárně na partnerskou krizi, a to z toho důvodu, že partnerský vztah tvoří základ rodiny a jeho fungování tedy ovlivňuje jak partnery, tak i další členy rodiny. Jinými slovy řečeno, partnerské problémy jsou jádrem rodinných problémů. Tento fakt byl potvrzen i psychology z rodinných poraden, kam také lidé nejčastěji právě s partnerskými problémy přicházejí. V práci jsem se zabývala také dalšími krizemi, jako je např. ztráta zaměstnání, vážná nemoc v rodině a úmrtí v rodině. V souvislosti s tímto, bych chtěla zmínit, že většina rodinných krizí spolu souvisí a projevují se právě na partnerském vztahu, proto je velmi důležité umět těmito krizemi procházet. V závěru teoretické části práce blíže popisují rozvod manželství, který je vyvrcholením manželské krize.

Záměrem šetření bylo zjistit jaká je dnes situace rodinných krizí v praxi a případně ji porovnat s teoretickými poznatky. Výsledky tohoto šetření podrobně uvádím v poslední kapitole praktické části. Došla jsem k tomu závěru, že lidé navštěvují rodinné poradny především s problémy v oblasti interpersonálních vztahů. Pokud jde o úmrtí blízké osoby či ztrátu zaměstnání, tak se raději s tímto problémem vyrovnávají po svém a v soukromí. Bohužel stále ubývá lidí, kteří pomoc poradny využívají. Výsledky šetření ukazují, že nejčastějšími důvody rozpadu manželství bývají: neuvážené rozhodnutí v afektu, lidský egoismus, vize bezvýhodné situace, ale i neuvážené sňatky ze zamilovanosti. Nelze mluvit o konkrétních příčinách jako je např. nevěra nebo vzájemné nepochopení, protože se většinou na rozvodu podílí několik problémů současně. Ve většině případů by se manželství ani rozpadnout nemuselo, kdyby byli lidé schopni správně řešit své osobní problémy. Ať už jde o partnerské problémy, úmrtí blízké osoby nebo ztrátu zaměstnání, vždy záleží jen na nás, jak se k danému problému postavíme, jak se s takovou situací vyrovnáme. Je zapotřebí nepřipustit, aby problém zašel příliš daleko a již při prvních signálech těchto problémů se zabývat jejich řešením. Často se stává, že člověk sám není schopen posoudit hranici, kdy je již situace vážná a poradnu navštíví až v situaci, která se řeší velmi obtížně. Jak správně postupovat při řešení problémových událostí jsem uváděla v práci průběžně. V teoretické části jsem

čerpala z knižních publikací a v části praktické jsem se pokusila přeformulovat doporučení psychologů, se kterými jsem se osobně setkala.

SEZNAM LITERATURY

Monografické publikace

BUCHTOVÁ, B. et al. *Nezaměstnanost, psychologický, ekonomický a sociální problém*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002. 236 s. ISBN 80-247-9006-8.

COLOROSOVÁ, B. *Krizové situace v rodině*. 1. vyd. Praha : Ikar, 2008. 239 s. ISBN 978-80-249-1027-7.

CONWAYOVÁ, H. *Domácí násilí*. 1. vyd. Praha : Albatros, 2007. 158 s. ISBN 978-80-00-01550-7.

DYTRYCH, Z., SCHULLER, V., PROKOPEC, J.: *Rodiče nezletilých dětí a rozvod*. 1. vyd. Praha, 1986.

HORSKÝ, J., SELIGOVÁ, M. *Rodina našich předků*. Praha : Lidové noviny, 1997. 142 s. ISBN 80-7106-195-6.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu : Základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha : Grada, 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

SAUBER, S. R. et al. *The dictionary of family psychology and family therapy*. 2. vyd. London : Sage Publications, 1993. 488 s. ISBN 0-803-95333-X.

SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999. 127 s. ISBN 80-7178-249-1.

ŠMOLKA, P. *Nevěra pro podváděné a podvádějící*. 2. vyd. Praha : Grada, 2010. 124 s. ISBN 978-80-247-3296-1.

ŠPATENKOVÁ, N, et al. *Krize : psychologický a sociologický fenomén*. 1. vyd. Praha : Grada, 2004. 129 s. ISBN 80-247-0888-4.

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres*. 1. vyd. Praha: Galén, 1994. 214 s. ISBN 80-85824-06-X.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9.

MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi : specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005, 351 s. ISBN 80-7367-002-X.

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha : Grada, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.

MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2008. 323 s. ISBN 978-80-86429-87-8.

JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha : Triton, 2003. 223 s. ISBN 80-7254-329-6.

KELLER, Jan. *Nedomyšlená společnost*. 2. vyd. Brno : Doplněk, 1995. 125 s. ISBN 80-85765-41-1.

KOVAŘÍK, J., ŠMOLKA, P. *Současná rodina : problémy, konstanty, proměny, naděje*. Praha : Asociace manželských poradců ČR, 1996. 71 s.

KRATOCHVÍL, S. *Manželská terapie*. 4. vyd. Praha : Portál, 2005. 255 s. ISBN 80-7367-048-8.

KŘIVOHLAVÝ, J. *Vážně nemocný mezi námi*. 1. vyd. Praha : Avicenum, 1989. 107 s.

PARROTOVI, Les a Leslie. *Zachraňte své manželství : Jak předcházet zbytečným krizím*. Praha : Návrat domů, 2004. 138 s. ISBN 80-7255-105-1.

PLAŇAVA, I. *Jak se (ne)rozvádět*. 1. vyd. Praha : Grada, 1994. 118 s. ISBN 80-7169-129-1.

PLAŇAVA, I. *Spolu každý sám : v manželství a rodině*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1998. 218 s. ISBN 80-7106-292-8.

VICHNAROVÁ, L., HAVLOVÁ, J., HŮLA, L. *Hledám, hledáš, hledáme práci : Jak se vyznat a uspět na pracovním trhu*. 1. vyd. Praha : Scientia, 2000. 157 s. ISBN 80-7183-212-X.

VODÁČKOVÁ, D. et al. *Krizová intervence*. 2. vyd. Praha : Portál, 2007, 543 s. ISBN 978-80-7367-342-0.

Weiss, P., Zvěřina, J. *Sexuální chování v ČR – situace a trendy*. Praha: Portál, 2001. 159 s. ISBN 80-7178-558-X.

WOLFOVÁ, D. *Když partner odchází...: Praktické rady k překonání osamělosti z rozchodu a rozvodu*. Praha : Ikar, 1994. 144 s. ISBN 80-85830-23-X.

Další zdroje

BAXAMUSA, B. N. *Buzzle.com* [online]. 2010 [cit. 2011-03-17]. Emotional divorce. Dostupné z WWW:

< <http://www.buzzle.com/articles/emotional-divorce.html> >

ČERNÁ, K. *Národní týden manželství* [online]. 2003 [cit. 2010-03-05]. Nesezdaná soužití v ČR podle výsledků SLDB. Dostupné z WWW: <<http://www.tydenmanzelstvi.cz/192-analyza-nesezdana-souziti-v-cr-podle-vysledku-sldb.html>>

MLČOCH, Z. *Mudr. Zbyněk Mlčoch* [online]. 2008 [cit. 2011-03-16]. Náklady na rozvod, výhody rozvodu dohodou. Dostupné z WWW: <http://www.zbynekmlcoch.cz/info/krize_rozvod/naklady_na_rozvod_vyhody_rozvodu_dohodou.html>

Partnerské vztahy aneb Návod na přežití. Praha : Česká televize, [online]. 2010 [cit. 2011-03-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10169534665-partnerske-vztahy-aneb-navod-na-preziti/208572231000013-rozchod-a-rozvod/>>

ŠŤASTNÁ, A. *Národní týden manželství* [online]. 2007 [cit. 2010-03-04]. Vybrané faktory rozvodovosti. Dostupné z WWW: <<http://www.tydenmanzelstvi.cz/195-analyza-vybrane-factory-rozvodovosti.html>>

Zákon č. 94/1963 Sb., *Zákon o rodině*. [online]. [cit. 2011-03-17]. Dostupné z WWW: <<http://zakony.kurzy.cz/94-1963-zakon-o-rodine/cast-1-hlava-5/>>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Tabulky

Tab. 1 Rozvody podle příčiny rozvratu manželství (v %), ČR, vybrané roky

Tab. 2 Rozložení kohabitace podle věku a pohlaví; (v %); ČR, obyvatelstvo starší 15 let

Příloha č. 2: Rozhovor (otázky)

Příloha č. 3: Přepis rozhovoru

Příloha č. 1: Tabulky

Tab. 1: Rozvody podle příčiny rozvratu manželství (v %), ČR, vybrané roky

Příčina rozvodu	Na straně muže				Na straně ženy			
	90	95	00	03	90	95	00	03
Neuvážený sňatek	5,6	4,4	2,2	1,2	5,6	4,5	2,2	1,2
Alkoholismus	10,3	9,4	5,8	4,4	0,9	0,7	0,5	0,5
Nevěra	15,0	12,9	8,0	6,3	13,2	10,5	5,6	4,0
Nezájem o rodinu (včetně opuštění rodiny)	7,6	7,3	5,3	3,6	2,5	1,8	1,2	1,3
Zlé nakládání, odsouzení pro trestní čin	2,7	2,1	1,6	1,1	0,1	0,2	0,1	0,1
Rozdíl povah, názorů a zájmů	40,4	48,7	47,0	50,6	40,5	50,0	49,2	50,3
Zdravotní důvody	1,0	0,5	0,3	0,2	1,3	0,5	0,3	0,2
Sexuální neshody	2,7	1,7	0,6	0,4	2,7	1,7	0,6	0,4
Ostatní příčiny	7,9	9,3	22,3	24,6	9,4	12,6	26,6	29,3
Soud nezjistil zavinění	6,8	3,7	6,9	7,6	23,8	17,5	13,7	12,8

(Šťastná, 2007)

Tab. 2: Rozložení kohabitace podle věku a pohlaví (v %), ČR, obyvatelstvo starší 15 let

Věková skupina	Muži				Ženy			
	1970	1980	1991	2001	1970	1980	1991	2001
15-19	1,0	0,4	0,6	0,3	3,4	1,5	2,3	1,3
20-24	6,2	3,7	4,8	7,9	8,3	6,6	7,7	14,0
25-34	17,5	22,1	19,5	27,0	16,6	23,1	20,8	27,0
35-44	21,1	20,9	31,2	21,0	20,0	20,0	29,1	18,8
45-54	17,8	19,8	19,8	23,5	18,9	19,0	18,2	20,9
55+	36,4	32,8	24,2	20,2	32,6	29,7	21,8	17,9
Nezjištěno	0,1	0,3	0,0	0,1	0,1	0,3	0,0	0,0
Cellum	100	100	100	100	100	100	100	100

(Černá, 2003)

Příloha č. 2: Rozhovor (otázky)

1. Jak poznáme, že v partnerském vztahu není něco v pořádku?
2. Co většinou předchází partnerské krizi?
3. Myslíte si, že je partnerská nevěra nejčastější příčinou rozvodu?
4. Je rozvod řešením problémů, které v rodině vznikly nebo je naopak rozvod prohloubí?
5. Změní se pohled partnerů na instituci manželství po rozvodu?
6. Co nejvíce vede partnery k mimomanželskému vztahu?
7. Jak by měli postupovat ti, kteří přijdou na partnerovu nevěru, aby danou situaci vyřešili?
8. Má dítě, které vyrůstá s násilným rodičem, sklony k agresivitě nebo si naopak drží odstup a je nedůvěřivé?
9. Je ztráta zaměstnání častým důvodem Vaší návštěvy? Co byste poradil/a matce samoživitelce, která přijde o práci a neví si dál rady?
10. Jak klienti zvládají situaci, kdy musí pečovat o jejich blízkého, který je chronicky nemocný?
11. Je člověk, kterému nedávno zemřela blízká osoba, schopen se i přes tuto tíživou situaci věnovat činnostem, které ho baví a pomohly by mu odreagovat se?
12. Je ještě něco, co byste k tomu chtěl/a dodat?

Příloha č. 2: Přepis rozhovoru

Tazatelka: Jak poznáme, že v partnerském vztahu není něco v pořádku?

Psycholog č. 1: Tak to je složitá otázka, a ještě složitější je odpověď. Pokaždý je to něco jiného. Nejčastěji je to samozřejmě úroveň komunikace. To znamená, co si partneři sdělují, jakým způsobem si to sdělují. Je zde potřeba také zapojit chování. Například klasická věc, když si třicetiletý mužský najednou sám začne kupovat spodní prádlo a sám si začne vybírat voňavku, aniž by to kdykoliv předtím dělal, tak pravděpodobně je tam nějaká změna. Jo, třeba v souvislosti s tou nevěrou. Velmi často to ale bývají drobnější změny v komunikaci. Buď se mluví míň, odpovědi jsou strohé, nebo naopak druhý se víc ptá, vyslýchá toho partnera. A typická věc odcizení jsou například hádky pro nic. To znamená konflikt třeba kvůli špatně prostřenému stolu, pozdním příchodům. Konflikt tady neodpovídá hloubce nebo závažnosti toho problému, kvůli kterému to je. Tedy změny v řeči a změny v chování.

Psycholog č. 2: To co tady klienti popisují, tak se třeba dlouho nevidí, že se něco u partnera změní. On to totiž většinou popírá, že se něco děje. Neexistují přímo nějaká daná pravidla, je to velmi individuální, jak každý zareaguje.

Tazatelka: Co většinou předchází partnerské krizi?

Psycholog č. 1: Partnerským krizím předchází především partnerství. To se stačí podívat do starých knih pana Mirka Plzáka, který učí, že každý vztah nutně musí prožívat nějaké krize. Každý vztah je proces a proces se vyvíjí a každá vývojová změna je spouštěčem pro partnerskou krizi. To znamená, že jsou standardní nějaké vývojové krize. Může to být očekávání dítěte, narození dítěte, přestěhování nebo změny zaměstnání. Různé vnější okolnosti, které znamenají významnou změnu v životě alespoň jednoho z partnerů nebo vlastně dopadají na jednoho z partnerů. To, co předchází krizím, může být i nějaký chronický problém. Mluvím například o stálém odcizení, to znamená, že nějakou dobu trvá a až potom co, přesáhne nekomunikace nebo disharmonie toho páru nějakou hranici, pak dojde ke krizi.

Psycholog č. 2: Někdy jde o přímý konflikt nebo konkrétní záležitost, která by to mohla spustit. Neřešené věci taky dost často. Porod, děti, výchova. Třeba i potrat u ženy. To jsou asi tak ty nejčastější problémové události, které vyvolávají partnerskou krizi.

Tazatelka: Myslíte si, že je partnerská nevěra nejčastější příčinou rozvodu?

Psycholog č. 1: Vůbec si to nemyslím, ale spousta lidí si to myslí. Dneska je běžným řešením nevěry rozvod, což nebývalo vždycky. Třeba v prvorepublikovém období. Nevěra bývala stejně jako dneska poměrně častým jevem. Nevím o tom, že by byla v této době výrazně častější než dřív. Dnes je nevěra častěji medializovaná, častěji se prozradí. Dříve byla nevěra utajenější, náročnější, nebyly mobilní telefony. Nevěra podle mě není skutečnou příčinou rozvodu, protože nevěra není příčina, ale důsledek. Napřed je nějaká vztahová disharmonie nebo nějaká vztahová patologie nebo může jít o osobnostní krizi, a tu ten člověk řeší tím, že je nevěrný. To znamená, že napřed je nějaký problém, pak přijde nevěra a ta nevěra když se prozradí, tak spouští nějaký věci.

Tazatelka: Ale kvůli nepochopení nebo špatné komunikaci se třeba nerozvedou.

Psycholog č. 1: Tak to ne. I když, dříve se u soudu psalo, jako důvod rozvodu dlouhodobé odcizení a problémy ve vzájemné komunikaci. Bývá to taky. Ale pro ty soudy je to natolik málo závažná věc, že rozvod zamítnou. Ani nevěra, ale není důvod k rozpadu manželství. Pokud se chce člověk rozvést kvůli nevěře, musí být prokázáno, že vztah byl konfliktní, že manželství je v takovém stádiu rozvratu, že není možné uvažovat o nápravě. Bohužel tyhle věci jsou strašně emotivní a lidé dělají rychlá neuvážená rozhodnutí.

Psycholog č. 2: Jestli nejčastějším, to nevím. Je více důvodů rozvodu, se kterými se tu setkávám. Ale určitě musím říct, že nevěra je podle statistických údajů druhou nejčastější příčinou. Ale nedá se říct, že by to byla jenom ta nevěra, která je důvodem k rozvodu. Jsou i jiné různé věci. Já nevím, jestli se tohle dá říct v číslech. Ona je to totiž otázka pohledu. Nemusí to být primární důvod nebo příčina, ale také třeba důsledek toho nepochopení mezi partnery.

Tazatelka: Je rozvod řešením problémů, které v rodině vznikly nebo je naopak rozvod prohloubí?

Psycholog č. 1: No, rozvod zasahuje do dvou věcí. Tou první je partnerství a většinou je tou druhou rodičovství. Rozvod neruší rodičovství. To je prostě nezrušitelné. Kdežto manželství nebo partnerství je pouhopouhá občanská dohoda mezi dvěma lidmi. To znamená, že rozvod většinou neřeší rodinné problémy. Může sice ukončit nějakou

patologii, ale na druhou stranu přináší nové problémy. A tak to bohužel většinou bývá. Tahanice o děti, tahanice o majetek, a to není zrovna moc přijatelné řešení. Já když pracuju s klienty, naslouchám jejich přání. Jo, když se klient chce rozvést, já ho nemůžu tlačit, aby v manželství zůstal. To je neetické. Svým klientům nabízím to podání, že rozvod je to nejméně špatné řešení ze všech ostatních špatných, kdežto dobré není. Když se ale v manželství vyčerpaly všechny možné postupy, možnosti, jak zachovat manželství takovým způsobem, aby zůstalo zdravé, pak můžeme mluvit o tom, že rozvod tím řešením je.

Tazatelka: V souvislosti s tímto, by mě zajímalo, jestli Vás navštěvují i lidé, jejichž problém není až tak vážný? Tím myslím ty, kteří se snaží daný problém podchytit už na začátku.

Psycholog č. 1: Samozřejmě chodí, ale pořád je to menší část klientů. Nedá se to například srovnat se západními zeměmi, kde je to standardní a je tam přepsychologizováno a přepsychiatryzováno. Já si myslím, že by to mělo být normální. Ale lidé u nás považují za normální tyhle osobní věci řešit sami. Nicméně spousta lidí si nevšimne té hranice, kdy nejsou schopni posoudit tyhle věci. A to řešení je potom neefektivní. Proto pak většina klientů přichází do poraden v situaci, kdy je problém už závažnější, často chronický, mnohaletý. Ta pomoc poradny je ale omezená. Žádný psycholog nebo terapeut nemůže řešit problémy svých klientů. Může pouze nabízet možnosti, může provádět klienta nějakou změnou, ale nesmí to za něho řešit.

Psycholog č. 2: My říkáme, že rozvod nic neřeší, protože „papírově“ jsou sice rozvedeni, ale problémy tam zůstávají a spíše se prohlubují.

Tazatelka: Změní se pohled partnerů na instituci manželství po rozvodu?

Psycholog č. 1: No rozhodně. Smích. Většinou ano jo, ale u každého jinak. Před rokem jsem četl nějakou statistiku, která říká, že druhá manželství mají větší stabilitu. Nevím do jaké míry to ještě platí, ale dá se to pochopit, protože člověk může první manželství uzavřít nerozvázně, když je příliš mladý, pod tlakem dítěte, což běžně bývalo dřív že jo. Za socialismu nejdřív lidi museli otěhotnět, aby se mohli vzít a aby mohli mít byt. Mnoho lidí se na konci dvacátého století narodili jako poukázky na bytové dekret, což je závažnej problém naší populace. Takže to druhý manželství potom se většinou

uzavírá už s jakousi rozvahou, už je člověk opatrnější a může už mít jiné postoje k manželství.

Tazatelka: Anebo naopak, už o dalším manželství nechce ani slyšet.

Psycholog č. 1: Ano, anebo naopak, už o dalším manželství nechce ani slyšet. Přibývá lidí, co takhle jsou jako single. Pomalu se i od manželství opouští a lidé žijí v nesezdaném páru. Ale standardnější je, že po jednom manželském stavu následuje další.

Psycholog č. 2: Opět případ od případu. Mám zkušenosti, kdy jsou klienti velice obezřetní při další takové zkušenosti. Jiní už do dalšího manželského svazku nechtějí vstoupit a v uvozovkách nechtějí chybu znovu opakovat. Další tohle zase nějak neřeší.

Tazatelka: Co nejvíce vede partnery k mimomanželskému vztahu?

Psycholog č. 1: Můj pohled osobně i jako psychologa z praxe je takový, že je to nespokojenost sama se sebou. Vyrovnaný a spokojený člověk ví, co chce. Když má někdo mindrák nebo mu chybí nějaká potřeba, no tak si najde někoho jiného a snaží se tu potřebu naplnit. Vždycky je to v tom člověku.

Psycholog č. 2: Vzájemné nepochopení, nepochopení, nenaplnění potřeb i třeba absence respektu – jako, že mě ten druhý nebere. A když to pak ti partneři neřeší, tak to ve většině případů končí nevěrou.

Tazatelka: Jak by měli postupovat ti, kteří přijdou na partnerovu nevěru, aby danou situaci vyřešili?

Psycholog č. 1: Když manželka přijde na to, že ji je manžel nevěrný, tak si ten problém musí vyřešit oba manžel i manželka.

Tazatelka: A měla by mu to říct nebo by si to měla nechat pro sebe?

Psycholog č. 1: Myslím si, že by ho měla nechat, aby si to v sobě vyřešil. Ale je to samozřejmě těžký. Obecně platí pravidlo, že pokud podváděný na sebe převezme aktivitu, tak na něj podvádějící hodí veškerou odpovědnost. Proto pan primář Plzák říká, že by se o té nevěře nemělo zbytečně mluvit, dokud si ji člověk v sobě nevyřeší. Ta manželka musí vyřešit svoje zklamání, záležitost toho, že je odkopnuta, že se jí zboural obraz jejího manželství a jejího manžela apod. To musí řešit. Nemůže řešit tu nevěru.

Spíš tedy doporučuju defenzivní přístup. Jo, uvědomit si, že ta situace existuje, pak ji přijmout a vyrovnat se s ní.

Tazatelka: Souhlasíte tedy s výrokem pana doktora Plzáka zatloukat, zatloukat, zatloukat?

Psycholog č. 1: Když se muž přizná k nevěře a všechno manželce řekne, tak ona na to není připravena. Manželka nechce slyšet o nevěře. Chce slyšet: „Nejsem nevěrný!“. A většinou se po přiznání zhroutlí. Muž to bere tak, že to chtěla slyšet, tak jí to řekl a nic s tím nedělá. Plzák to myslel tak, že když je někdo nevěrný, tak si má uvědomit: „Sakra co já to dělám? Z jakýho důvodu jsem nevěrný? Mám to zapotřebí? Co mě k tomu vede?“. A dál s tím nějakým způsobem pracovat.

Psycholog č. 2: Pak má dvě možnosti. Buď na partnera udeří, nebo posečká. A až po nějakém čase, kdy se to „uleží“ si spolu můžou otevřeně promluvit. U té druhé možnosti bývá větší šance, že partner tohle nějakým způsobem překoná. Ale nic samozřejmě není zaručeno.

Tazatelka: Má dítě, které vyrůstá s násilným rodičem, sklony k agresivitě nebo si naopak drží odstup a je nedůvěřivé?

Psycholog č. 1: Obojí. Veškerý výzkumy ukazují obojí. Samozřejmě větší dispozice je u dětí, které viděly a zažily násilné jednání, ale ne všichni děti z agresivních rodin jsou agresivní. Hrozí nebezpečí, že to dítě může být zakřiknuté, introvertní, uzavřené a v případné situaci to může propuknout do agresivity. Nicméně tohle, co, jsem řekl, je např. popis většiny sériových vrahů. Ti vrahové bývají i inteligentní, kultivovaní, dobře umí manipulovat, ale jakmile se jich někdo dotkne, jejich vnitřního kodexu, tak prostě takto fungují.

Psycholog č. 2: Zase zde jsou možné dvě varianty. Pokud rodiče dítě týrají, tak tíhne spíše k tomu, že je zstrašené. Pokud rodiče používají agresivnější výchovný styl, tak je docela možné, že bude mít sklony k agresivitě. Ale zaručené, že dítě agresivních rodičů bude také agresivní, to rozhodně není.

Tazatelka: Je ztráta zaměstnání častým důvodem Vaší návštěvy?

Psycholog č. 1: Není to až tak časté, ale samozřejmě v této době přibývá takových lidí. A není to přímo ztráta zaměstnání, ale souvislosti s tím spojené. V praxi chodí do

poraden s tímto problémem více muži, než ženy. Ženy se dokážou se situací lépe vyrovnat, najdou si nějakou jinou činnost, věnují se dětem apod. Kdežto pro mužského je to jiná hodnota než pro ženu. Ukazuje se, že pořád tady to gendrový rozdělení platí. Důsledkem pak u mužů bývá alkoholismus, agresivita – to jsou ty průvodní jevy a skutečně lidí s těmito zkušenostmi přibývá.

Psycholog č. 2: Spíše sem chodí lidé s problémy, které souvisí s touto problematikou. Přímou aby sem přišel někdo s tímto konkrétním problémem, že přišel o práci, to se nedá říci. A ani tento problém nebývá častým důvodem naší návštěvy.

Tazatelka: Co byste poradil/a matce samoživitelce, která přijde o práci a neví si dál rady?

Psycholog č. 1: To je velmi individuální. Obecně je to stejně jako u jakékoliv krize – přijmutí té krize, přijmout, že se to stalo, že to tak je, že to nějakou dobu potrvá, posílení sebedůvěry, hledání nějaké alternativní práce.

Psycholog č. 2: Pokud navštívila úřad práce tak bych ji určitě dále poslala na odbor sociálně-právní ochrany dětí, který je schopen ženě pomoci vyřešit různé „papírové záležitosti“ jako jsou nějaké další sociální dávky na dítě. Ale pocitové, emoční záležitosti tento orgán nevyřeší. Psychicky pomůže až to, že se situace začne lepší. Dále bych i doporučila promluvit si o této situaci s rodinou nebo s blízkými přáteli, kteří by mohli nezaměstnanou podpořit.

Tazatelka: Jak klienti zvládají situaci, kdy musí pečovat o jejich blízkého, který je chronicky nemocný?

Psycholog č. 1: Zase individuálně. Někdo to zvládá perfektně, někomu to zničí život n. manželství. Nelze říct. Obecně když ta rodina funguje harmonicky, vyváženě, tak takový těžký zásah dokážou zvládnout. Pokud už je v té rodině nějaká patologie nebo nějaká disharmonie, která ještě není moc viditelná, ale už tam něco takového funguje, tak to může být spouštěč. Rodina, která ale funguje zdravě, by měla být schopna zvládat zátěžové situace.

Psycholog č. 2: Těchto klientů je málo, protože v takové situaci se k tomu přidávají další problémy, které bývají závažnější, takže se řeší až pak ty následující problémy

s tímto spojené. Většinou se tedy jedná o partnerské záležitosti, narůstající vztahové problémy v rodině a podobné zátěže.

Tazatelka: Je člověk, kterému nedávno zemřela blízká osoba, schopen se i přes tuto tíživou situaci věnovat činnostem, které ho baví a pomohly by mu odreagovat se?

Psycholog č. 1: Určitě někteří takoví lidé jsou, ale já teď řeknu možná něco, co nečekáte – já to nedoporučuju. Já lidem doporučuju, ať truchlí, protože zkušenost a výsledky výzkumů ukazují, že truchlení má velký význam. Dnes působí na člověka velký tlak, jde všechno moc rychle, ale tomuto by se měl nechat čas a ne přicházet na jiné myšlenky tím, že se budeme věnovat něčemu jinému. Mohlo by se totiž stát, že to člověk tzv. přeskočí a pak se mu to v nějakou nečekanou chvíli vrátí. Ano, můžou dělat nějaké aktivity, ale neměli by chtít se přes to přenýst.

Tazatelka: Já to myslela tak, že jestli někteří po úmrtí blízkého přestanou se všemi koníčky, zavrhnou věci, co dělali předtím nebo jestli je to jinak.

Psycholog č. 1: Tak to zas ne. Naopak to zas máte pravdu, že člověk by měl pokračovat v životě způsobem jak žil předtím. Někteří ale přehodnotí ty věci a bohužel se stává, že přestanou dělat, co je bavilo. Ale to hlavní, co jsem chtěl říct je, že je přirozený a zdravý když lidi mají své období truchlení a je taky dobrý, když to dělají nějak rituálně.

Psycholog č. 2: Kéž by takovou sílu měl. Upřímně řečeno se tímto problémem, kdy člověk řeší náhlé úmrtí blízké osoby, také moc často nesetkáváme. Zase je to většinou až ve spojitosti s partnerskými problémy. Já většinou doporučuju nějaký čas počkat a do poradny se vrátit a za nějaký čas, kdy jsou partneři schopni problém řešit. Nejdou totiž řešit dvě věci záraz, to se musí postupně. Nejdřív úmrtí, pak vztahový problém.

Tazatelka: Je ještě něco, co byste k tomu chtěl/a dodat?

Psycholog č. 1: K tomu už další nemám.

Psycholog č. 2: Jenom to, že neexistuje žádné pravidýlko pro řešení konkrétního problému, podle kterého bysme lidem radili. A bohudík, že jsme každý jiní. A bohužel, že je tak málo lidí, co k nám přichází pro radu, i když tato rodinná poradna nabízí lidem bezplatné služby.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Lenka Konárová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Linda Švrčinová
Rok obhajoby:	2011

Název práce:	Rodinné krize v současnosti
Název v angličtině:	Family crises nowadays
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá nejčastějšími krizovými situacemi v rodině. Zaměřuje se především na partnerské problémy a rozvod. V praktické části jsou uvedeny výsledky rozhovorů s psychology rodinné poradny a celkové vyhodnocení šetření.
Klíčová slova:	Rodina, krize, nevěra, problémy s dětmi, domácí násilí, rozvod, ztráta zaměstnání, vážná nemoc, úmrtí
Anotace v angličtině:	Bachelor thesis deals with the most frequent crises in current family. It focuses primarily on the partnership issues and divorce. The practical part contains the results of interviews with psychologists of family counseling and total evaluation of investigation.
Klíčová slova v angličtině:	The family, crises, infidelity, problems with children, domestic violence, divorce, job loss, serious illness, death
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Tabulky Tab. 1 Rozvody podle příčiny rozvratu manželství (v %), ČR, vybrané roky Tab. 2 Rozložení kohabitace podle věku a pohlaví (v %), ČR, obyvatelstvo starší 15 let Příloha č. 2: Rozhovor (otázky) Příloha č. 3: Přepis rozhovoru
Rozsah práce:	45 s.
Jazyk práce:	Česky

